

A | Ω

keresztyén igazság

az Ordass Lajos Alapítvány negyedévi folyóirata

Új folyam 137. szám

2023. 1. szám

tartalom

igehirdetés

Németh Szabolcs: Krisztus békessége / 1

tanulmányok

Tubán József: Az igéhez kötött lelkiismeret. Gondolatok egy kényes témáról / 3

Garádi Péter: Nem teológus a teológiáról / 11

Goór Judit: Mi nekem az európai kultúra válsága?

Magyartanári és magyar tanári álmodozás / 18

könyvismertetés

Isó Dorottya: Mit gondoljunk a házasságról? / 34

reflexió

Tubán József: Válasz a Ki kardot fog című reflexióra / 37

Tartalmi összesítők / 40

keresztyén igazság

Az Ordass Lajos Alapítvány negyedévi folyóirata

Független evangélikus teológiai és kritikai lap

Új folyam 137. szám – 2023. 1. szám

Szerkesztette a Szerkesztőbizottság megbízásából: Isó Dorottya

A szerkesztőbizottság tagjai: Isó Dorottya, Ittész János, Jankovits Béla,
Kovács László, Tubán József, Weltler Gábor

Olvasószerkesztő: Ittész Dániel

Tördelőszerkesztő: Dénes Tamás

Felelős kiadó: ifj. Zászkaliczky Pál

Kiadóhivatal: 1171 Budapest, Lenkeház u. 7.

Bankszámlaszám: 10700732-49912407-51100005

Nyomdai kivitelezés: OOK-Press Kft., Veszprém **Felelős vezető:** Szathmáry Attila

HU ISSN 0865-2163 – Törzsszám: 1996/320 – Eng.szám: III./E1/20/1989

Krisztus békessége

Aznap, amikor beesteledett, a hét első napján, ott, ahol összegyűltek a tanítványok, bár a zsidóktól való félelem miatt az ajtók zárva voltak, eljött Jézus, megállt középen, és így szólt hozzájuk: Békesség nektek! (Jn 20,19)

„Nem te vagy a Krisztus? Mentsd meg magadat és minket is!” (Lk 23,39) – szólta a népszerű elvárás Jézus felé még a kereszten is. Mert a Dávid fia nem halhat meg, tehát nem is támadhat fel, mert nincs szüksége rá. Ha viszont mégsem a Messiás, legföljebb egy kedves, idealista mester, akinek az ügye kudarcba fulladt az emberi bűn miatt, akkor a végső napon támadhat csak föl a feltámadáskor – mondja az ideológia. Pedig mi azt gondoltuk, hogy majd ő űzi ki a rómaiakat, és nagy és gazdag országban élhetünk... – mondták a tanítványok is, mert koruk és vallásuk gyermekei voltak. Csakhogy Jézus nem a rómaiakat, a kiszolgálóikat meg mindenféle elnyomó földi hatalmat kíván legyőzni. Azokat már sokszor legyőzték a történelem folyamán, és mi változott? Jött helyette egy másik, kicsit rosszabb. Jézus komolyabb ügyben jött. Albert Camus beszél arról, hogy ha az ember belép a templomba, akkor ott minden probléma gyökeréről szeretne hallani. Igaza van. Vajon erről van ott szó? Vagy a korszemletről, hétköznapi felszínes dolgokról, a világ információinak szajkózásáról, amit emberek iránti érzékenységnek neveznek?

Jézus komolyabb ügyben jött.

A lényegre volna szükség. Minden probléma gyökeréről, sőt minden probléma megoldásáról kellene szólni. Mert Jézus minden probléma gyökerének megszüntetéséért halt meg és támadt föl.

Minden probléma gyökere pedig az ember békétlensége Istennel. Mert az ember más akar lenni, mint aki. És nem akar kevesebb lenni, mint az általa elképzelt isten. Isten megismerése nélkül akar olyanná válni, mint Isten. Ennek érdekében mindenkit és mindent azzá akar tenni maga körül, ami nem azok Istentől meghatározott valóságából fakad. Tárgyakat személyesít, és ami rosszabb, személyeket tárgyasít. Ez pedig csak duzzasztja a békétlenséget. Pál nem véletlenül írja: „Tehát Krisztusért járva követségben,

Jézus minden probléma gyökerének megszüntetéséért halt meg és támadt föl.

mintha Isten kérne általunk: Krisztusért kérünk, béküljete meg Istennel!” (2Kor 5,20) A megoldás pedig így hangzik a feltámadott Jézus Krisztus szájából: „Békesség nektek.” Persze jön a

„tudós”, és elmondja nekünk, hogy a „békesség nektek” nem azt jelenti, hogy Jézus békességet hoz a tanítványoknak, mert ez csak egy köszönési formula volt annak idején, ami azt jelentette, hogy jólét nektek, gazdagság nektek. Eszerint tehát a feltámadott Jézus megáll a bezárt szoba közepén, és csak annyit mond: Jó estét kívánok... Nevetséges, sőt szinte már káromlás. Nem, kedves „tudós”! Amit Jézus mond, az azt jelenti, amit mond. Ez tehát bizony azt jelenti, hogy békesség nektek! Mert ha a békesség megvan Istennel, akkor minden jó, de ha nincs, akkor nem

Amit Jézus mond, az azt jelenti, amit mond.

Jó valóságból, pontosan benne jön vissza a végső valóság. Nem okoz akadályt számára már a bezárt ajtó. Testben támad föl, de mégis más ez a megdicsőült test, mint a földi. Mert habár rajta vannak a sebek, nem múltak el nyomtalanul a földi élet történései, de Jézus már szabad tértől és időtől. Magára ölti értünk újra a földi testet, habár nem volna köteles ezt megtenni, de megteszi szeretetből, mint a kereszthalált. Sőt, ugyanazt teszi, mint a megtestesülésben, újból testet ölt értünk. Valóban ő az, aki szeret minket. Ő az egyedüli, aki valóban jót akar nekünk, mert szeretni csak Isten tud.

Békesség nektek! Mit mond ezzel? Nem kell félni a haláltól annak, aki Krisztust komolyan veszi. Pontosabban: aki őt veszi komolyan, nem a világ manipulatív információit. Jézus Krisztust

Ő az egyedüli, aki valóban jót akar nekünk, mert szeretni csak Isten tud.

komolyan venni azt jelenti, hogy a szavait többre tartom minden más információnál.

Kiknek hirdet békességet Jézus először? Azoknak a tanítványoknak, akik között – habár Jézus jó előre megmondta nekik, hogy harmad-

nap föltámad – egy sincsen a temetőben vasárnap reggel, hogy várják az ígéret beteljesedését. Ha nekik mondja, ez azt jelenti, hogy nekünk is mondja, akik minden mást komolyabban veszünk, mint Jézus Krisztust. Mert amikor megtörténik a feltámadás, az minden ideológiát és elképzelést elsöpör. Győz a valóság. Oly sok embert elvakított az emberiség történelmének folyamán és elvakít ma is az ideológia. Ma az információ uralma, amely a mennyiségével hat ránk. Amikor annyiszor mondanak el valamit, hogy a végén a többség elhiszi; aki meg nem, azt majd a többség elsöpri – gondolják. De valójában végül Jézus feltámadása söpri el ezt a gondolkodásmódot, mert győz a valóság. Jézus feltámadását senki nem tudta volna kitalálni, tehát csak és kizárólag valóság lehet. Krisztus feltámadt! Valóban feltámadt!

„Áldott a mi Urunk Jézus Krisztus Istene és Atyja, aki nagy irgalmából újjászülte minket Jézus Krisztusnak a halottak közül való feltámadása által élő reménységre, arra az el nem múló, szep-lőtelen és hervadhatatlan örökségre, amely a mennyben van fenntartva számotokra. Titeket pedig Isten hatalma őriz hit által az üdvösségre...” (1Pt 1,3–5).

Jézus feltámadása söpri el ezt a gondolkodásmódot, mert győz a valóság.

Kérjük kedves Olvasóinkat, hogy a februárban küldött egyenlegértésítő szerint utalják át lapunk előfizetési díját és az esetleges elmaradásukat. Tekintettel a nagy mértékben megnövekedett előállítási és postai díjakra örömmel veszünk további adományokat is.

Az ígéhez kötött lelkiismeret. Gondolatok egy kényes témáról*

Miről beszélünk?

Kétségtelen, hogy a homoszexualitás létező jelenség. Az ugyanakkor már vita tárgyát képezi – azokban az országokban legalábbis, amelyek nem kerültek a neomarxizmus ideológiai nyomása alá, és szabadon lehet róla vitatkozni, mint például hazánkban –, hogy minek tekinthető: erkölcsi botlásnak, amelyért személyes felelősség terheli a homoszexuális embert, vagy betegségnek, amellyel szemben lehetséges vagy éppen nem lehetséges megoldást találnia, netán olyan természetes létállapotnak, amelyet neki és a környezetének is el kell fogadnia?

Ehhez a kérdéshez kapcsolódik a következő: hogyan alakul ki a homoszexualitás? Itt mindjárt le kell szögeznünk: a tudomány nem találta meg ennek a folyamatnak a minden más lehetőséget kizáró egyetlen mozgatórugóját. Évtizedek óta zajló genetikai kutatások nem tudták bizonyítani, hogy létezne az emberbe belekódolt homoszexualitás. Az viszont egyre világosabb, hogy a homoszexualitás kialakulása mögött állhatnak szociokulturális folyamatok. Tény, hogy amióta mintegy kampányszerűen jelenítik meg a homoszexualitást különféle tisztázatlan háttérű szervezetek és érzékenyítő törekvések, az ezeknek a folyamatoknak teret engedő országokban ugrásszerűen megnőtt azoknak a száma a fiatalok és a gyermekek körében is, akik úgy érzik, hogy nem boldogok a születésüknek megfelelő nemi identitásukban, és azon változtatni akarnak. Nehéz e mögött nem meglátni a folyamatos érzékenyítés befolyását.

Azzal is szembesülünk, hogy míg számos esetben lehetetlennek bizonyul bármilyen módon megváltoztatni a homoszexuális beállítottságot, mások esetében sikeresen megfordítható a folyamat, és különféle terápiák segítségével kialakulhat egy egészséges nemi identitás.

Mit tehet hozzá mindehhez a teológia?

A teológiában is megjelentek és erősödnek azok a hangok, amelyek szerint a homoszexualitás természetes jelenség, és nincs más dolgunk vele, mint hogy elfogadjuk. Ehhez olyan igei utalásokat hoznak fel érvként, amelyek a befogadról és a szeretetről szólnak – többnyire általános értelemben, minden konkrétumtól elvonatkoztatva. Ami tény, hogy bár az ókorban valóban elterjedt volt a homoszexualitás, a Szentírásban nem találunk olyan kijelentést, amely az elfogadással és a szeretettel kapcsolatban kifejezetten a homoszexualitást, illetve a homoszexuálisokat említené.

A jelenséget elítélő ígéket annál inkább fel tudjuk sorolni. Az ember teremtésekor azt olvassuk, hogy Isten az ő legfőbb teremtményét „férfivá és nővé teremtette” (1Móz 1,27). A másik teremtéstörténet szerint miután az embernek nem talál megfelelő segítőtársat, az Úr megalkotja az asszonyt: kettőjük egymást kiegészítő egységében már a házasság kulturális

* E tanulmány bővített változata elhangzott a Novemberi állásfoglalás konferenciáján Budapest-Zuglóban, 2022. március 5-én.

lenyomata rajzolódik ki (1Móz 2,20–24). Az ítélet elé néző Sodoma bűnét, az ottani társadalom erkölcsstelenségét azzal illusztrálja a szentíró, hogy a város lakói a Lóhoz érkező férfiakat – Isten angyalait – homoszexuális abúzusnak akarják alávetni; illetve azzal is, hogy Lót maga is saját érintetlen leányait kínálja fel nekik helyettük, mentendő a helyzetet (1Móz 19,5–8). Itt megjegyezzük: az ókori gyakorlatban nem számított ritkaságnak, hogy a legyőzött ellenség megalázásaként nemcsak az asszonyokat, de a férfiakat, leginkább a fogságba esett katonákat is nemi erőszaknak vetették alá.

Az ószövetségi törvénykezés állásfoglalása teljesen világos. A homoszexualitás bűn: „Férfival ne hálj úgy, ahogyan asszonnyal hálnak. Utálatosság az.” (3Móz 18,22) Az elrendelt büntetés ennek megfelelően a legszigorúbb: „Ha valaki férfival hál úgy, ahogyan asszonnyal szoktak hálni, mivel utálatosságot követtek el mindketten, halállal lakoljanak, vérük rajtuk.” (3Móz 20,13)

Felszólal a mózesi törvény a transzvesztitizmus, illetve a napjainkban igencsak divatossá váló – divatossá tett – transzszexualitás ellen is: „Nő ne viseljen férfiholmit, férfi se öltözzék női ruhába, mert utálja Istened, az Úr mindazokat, akik ilyet tesznek.” (5Móz 22,5).

Az Újszövetség az Ószövetséghez képest is kevesebbet foglalkozik a homoszexualitás kérdésével, ám az értékelése változatlan: a homoszexuális életvitel szemben áll Isten akaratával. Pál szavai mélységeiben tárják fel a probléma hátterét, amikor a bűnbeesett emberről szólva kijelentik: „Ezért kiszolgáltatta őket Isten szívük vágyaiban a tisztátalanságnak, hogy meggyalázzák egymás testét. [...] Ezért kiszolgáltatta őket Isten gyalázatos szenvedélyeiknek: mert asszonyaik felcserélték a természetes érintkezést a természetellenessé, ugyanúgy a férfiak is elhagyták a női nemmel való természetes érintkezést, és egymás iránt ébredt vágy bennük: férfiak férfikkal fajtalanokodnak, de el is veszik tévelygésük méltó büntetését önmagukban.” (Róm 1,24.26–27). Az apostol itt nem kevesebbet állít, mint hogy a homoszexualitás – amely a hellenista világban természetesnek, sőt némelyek szerint magasztosnak számított – az ember Istentől való elfordulásának, vagyis az eredendő bűnnek a következményeként van jelen a társadalomban, vagyis az Istentől elszakadt ember kiszolgáltatottsága, nyomorúsága, a büntetést is magában hordozó szerencsétlensége érhető tetten benne.

A fentiek tükrében érdemes megvizsgálunk a homoszexualitás elfogadását és támogatását hirdető liberális teológusok kedvelt példáját, az Ószövetségben fellelni vélt közismert homoszexuális „affért”, Dávid és Jónátán kapcsolatát. Ez a kapcsolat úgy kezdődött, hogy a Góliát legyőzése után a királyi udvarba bevezetett Dávidot megismerte a trónörökös, és „Jónátán lelke összeforrt Dávid lelkével. Úgy megszerette őt Jónátán, mint önmagát.” (1Sám 18,1) Az itt használt קָנַח ige jelentése mindössze ennyi: ’erősen hozzákötni, ragaszkodni valamihez’; nincs szó tehát kifejezetten szerelmi kapcsolatról vagy erotikus vonzalomról. Jónátán szövetséget is kötött Dáviddal, ami ismét csak nem más, mint az uralkodói kegy kinyilvánítása (1Sám 18,3). Tény, hogy Jónátán és Dávid között szoros kapcsolat volt: „Jónátán ismét megeskette Dávidot, hogy szeretni fogja őt. Mert ő is egész lelkével szerette Dávidot.” (1Sám 20,17) Az אָהַב ige sem feltétlenül bír erotikus töltettel, egyszerűen csak a szeretetet jelenti. Saulnak a kettőjük kapcsolatát kritizáló megjegyzése sem Jónátán feltételezett homoszexualitására utal: a király a maga szempontjából joggal nevezi szégyenletesnek, hogy a trónörökös vele szemben az akkor

már politikai ellenfélnek számító Dáviddal barátkozik (1Sám 20,30). Hogy búcsúzáskor csókkal válnak el egymástól, az is megfelelhet az ókori szokásos üdvözlési formáknak: ahogyan Júdás is csókkal köszönti Jézust a Gecsemáné-kertben, szemben például a rómaiak által gyakorolt kézfogással (1Sám 30,41; vö. Mk 14,44). Kérdés, hogy Dávidnak a halott Jónátán feletti gyász-éneke mennyiben tekinthető irodalmi eszköznek, és mennyire kell szó szerint értelmezni: „Cso-dásabb volt a szereteted a nők szerelménél.” (2Sám 1,26b)

Milyen következtetést szűrhetünk le mindebből? Ha netán igaz volna, hogy Dávidnak voltak homoszexuális hajlamai – vagy akár csak érdekből elfogadta Jónátán ilyen jellegű közeledését –, ez semmiképpen nem jelenti azt, hogy a Biblia pozitív példaként, elfogadó módon beszél a jelenségről. Dávid ugyanis, bár az Úr választotta volt, de korántsem büntelen, amint erre a szentíró számos helyzetben rámutat. Az eredendő bűn rontása az ő Istenhez fűződő kapcsolatát is megmérgezte, ő is kegyelemre szoruló bűnös volt. Így ha esetleg volt is közte és Jónátán között homoerotikus kapcsolat – ahogyan a kor fiatalságánál ez nem volt szokatlan –, azt akkor sem értékelhetjük másképpen, mint a bűn rontásaként. Vagyis a homoszexualitás valóban természetes jelenség, ám a természet – mind az ember természete, mind a teremtett világ – önmagában nem olyan jó, mint a teremtés hajnalán, hanem alapvetően ki van szolgáltatva a bűn rontásának.

Miért beszélünk?

Önkéntelenül merülhet fel a kérdés, hogy miért éppen a homoszexualitást emeljük ki a számos bűn közül, és tekintjük olyan magatartásnak, amelyet a keresztyén ember semmiképpen nem fogadhat el? A kritika természetesen érthető, hiszen például a házasságtörés vagy az alkoholizmus éppen annyira beleütközik a bibliai etikába, mint a homoszexualitás, és ugyanúgy vezethet deviáns életformához.

A válaszunk elsőként az, hogy az említett bűnöket sem tekintjük enyhébbeknek a homoszexualitásnál. Valamennyi erkölcstelen vagy deviáns cselekedet az ember Istentől való elszakadásából, vagyis a Biblia által bűnnek, a teológia által pedig eredendő bűnnek (*peccatum originale*) nevezett megromlott helyzetünkre vezethető vissza. Ezért pedig egyformán csak a Krisztus keresztyében nyújtott bűnbocsátó kegyelem győzheti le őket.

A kérdés azonban részletesebb kifejtést is igényel. Ezt pedig azzal kell kezdenünk, hogy miközben nem teszünk különbséget bűn és bűn között, mégis egy fajta határt kell húznunk a homoszexualitás mint lelki és biológiai jelenség, és a napjainkban egyre nagyobb teret foglaló homoszexuális lobbik között. Homoszexuális embertársaink egy jelentős része pontosan úgy küzd e hajlama ellen, több vagy kevesebb sikerrel, ahogyan az egyéb káros hajlamok esetében is történik. Mások elfogadják ezt az állapotukat, de igyekeznek azt legalábbis nem provokatívan a nyilvánosság elé tárni. Vannak, akik azzal küszködnek, ne érje megbélyegzés, esetleg üldözés őket a homoszexualitásuk miatt.

Létezik ugyanakkor egy erős nyomást kifejtő, politikai tevékenységet végző és kulturális téren mindinkább előretörő lobbik, amely nem a homoszexualitás elfogadásáért vagy a hátrányos megkülönböztetés ellen küzd, hanem lényegében aziránt fejt ki propagandát, hogy a homoszexualitásnak az élet minden területén meg kell jelennie. Ennek vagyunk tanúi a provokatív felvonulásokon, a filmek és televíziós sorozatok egyre bővülő homoszexuális vonatkozásai esetében, illetve az úgy-

nevezett nemváltást propagáló, azt már kisgyermekkorban is elfogadhatónak tekintő, sőt szorgalmazó kezdeményezéseknél. Végső soron tehát a homoszexualitás pozitív diszkriminációjáról van szó, még hozzá gyakran igencsak erőszakos módon. Ezzel kapcsolatban mindjárt le kell szögezünk: mindezekkel szemben a homoszexuális emberek többségének is erős ellenérzéseik vannak. A lobbis egy szűk kisebbséget képvisel csupán, ám a médiában és ennek megfelelően a társadalom szemében úgy tűnik, hogy egy nagyobb merítésű csoportról van szó.

Tény, hogy ez már nem teológiai, hanem döntően politikai kérdés, minthogy maga a homoszexuális lobbis terelte ilyen síkra a témát. Kialakulása egybeesik a kulturális marxizmus elindulásával az 1960-as évek végén, amelynek alapvető célja a tradicionális rend felszámolása az úgynevezett nyílt társadalom kialakításával. A kezdeti célok önmagukban még méltányolhatók is lennének, hiszen ekkor még csak a homoszexualitás kriminalizálásának megszüntetéséről és a hátrányos megkülönböztetés felszámolásáról volt szó. Minthogy azonban eredendően neomarxista mozgalomról beszélünk, amely csakis evolucionizmusban, vagyis egy fajta folyamatos fejlődésben, progresszióban, a vélelmezett elnyomás alóli felszabadulásban képes gondolkodni, ezek a célok folyamatosan radikalizálódtak. Ennek megfelelően a következő lépés már a homoszexuálisok házasságkötésének elismertetése volt, majd a gyermekneveléshez fűződő jogok beemelése. Napjainkban pedig már egyre radikálisabb jelszavakkal találkozunk, amelyek alapvetően rombolják le a társadalmi létezés formáit, és anarchiához vezetnek. Ugyanakkor a keresztyén antropológia nem evolucionista jellegű: nem fejlődő, sokkal inkább az eredendő bűn miatt Istentől egyre távolodó, voltaképpen tehát „visszafejlődő” emberről beszél. Pontosan ez a rémisztő látélet kényszeríti minket a helyes krisztológia felé, vagyis űz oda magához Krisztushoz, és állít bele a bűnre mentséget nem kereső, ámde Krisztusban váltságot találó közösségbe, az egy, szent, egyetemes és apostoli egyház közösségébe.

Minthogy politikai mozgalomról van szó, jól azonosíthatóan helyezhetjük el a homoszexuális lobbis a politikai palettán, mégpedig a szélsőségesen liberális, globalista, neomarxista oldalon. És mert a háttérét a kulturális marxizmus adja, ezért az is természetes, hogy a magukat konzervatív-nak, nemzeti liberálisnak, keresztyénnek tekintő politikai tömörüléseket, de ugyanígy a különböző keresztyén felekezeteket is megpróbálják a hatásuk alá vonni. Láthatóan sikerrel, ahogyan azt napjainkban például az Európai Unió vezetésében vagy az Európai Parlamentben látjuk.

Az alcímben felvetett kérdésre több válaszunk van. Azért kell felszólalnunk a homoszexualitást természetesnek és minden további nélkül elfogadónak hirdető törekvésekkel szemben, mert ezek mögött egy néven nevezhető lobbis csoport áll, amely egy fajta szabadságküzdelekmént hirdeti meg a maga tevékenységét, mégpedig úgy, hogy a „hagyományos” homoszexualitás mellett lassan már a pedofília is kezdi beemelni a védelem sáncai mögé. Az első válaszunk tehát az, hogy a kérdés égetően aktuális, így nem tehetjük meg, hogy nem foglalkozunk vele. Másrészt amíg a már említett házasságtörés vagy alkoholizmus – minthogy nem áll mögöttük semmiféle lobbis – egyéni tragédiákat okoz ugyan, és ezeket valóban nem szabad alábecsülnünk, de nem jelenik meg köveendő, elvárt normaként a társadalomban, főleg nem erőszakosan és mindent elurvalva, addig a szexuális devianciák esetében napjainkban világosan tapasztalható ez a jelenség.

Mindehhez tegyünk hozzá még egy fontos lelkipásztori vonatkozást is. A homoszexuális lobbizás önmagát a szabadságért folytatott küzdelem letéteményeseként határozza meg, megfelelve egyébként a már említett marxista terminológiának. Ennek a küzdelemnek a lényege maga a küzdelem, a folyamatos progresszió, amelynek legfeljebb eszköze maga a homoszexuális, e hajlamait esetleg szenvedések közepette megélt ember. A lobbizás éppen ezeket az embereket fogja cserbenhagyni, mielőtt új célcsoportot talál a küzdelme folytatásához. Az elmúlt néhány évben mintha ennek lennének a tanúi a feministák vagy a nem transznemű, „hagyományosan” homoszexuálisok esetében. Az ő problémáikon már felülemelkedett a „szabadságharc”, így e csoportokat már-már az elnyomók közé sorolja a lobbizás.

Hogyan beszélünk?

Helyes igeértés

Megszólalásunk mögött szilárd teológiai tartalomnak és elköteleződésnek kell húzódnia. Ez pedig mindenekeelőtt a helyes igeértést és annak megfelelő alkalmazását jelenti. Minthogy a Szentírásban a homoszexualitás a bűn alá vetett teremtettség összefüggésében jelenik meg, ezért elsőként a törvény helyes értelmezésének a kérdése kerül elénk.

A fentiekben láttuk, hogy az ószövetségi törvény, ha nem is sok helyen, de foglalkozik a homoszexualitással, és egyöntetűen elítéli azt (3Móz 18,22; 20,13). Azt is tudjuk, hogy szankcióként a halálbüntetést helyezi kilátásba a homoszexuálisokkal szemben (5Móz 22,5). Ismét csak jogosnak ható kritika hangzik felénk ezzel kapcsolatban: ha Isten igéjét tekintjük normának, halállal kellene büntetnünk mindenkit, aki homoszexuális hajlammal rendelkezik? Ennek analógiájára meg kellene tartanunk az ószövetségi törvény egyéb passzusait is, beleértve például azt is, hogy a szüleit gyalázókat halállal kell büntetni (2Móz 21,17), ugyanígy az Istenben nem hívőket is (2Móz 22,19), ha pedig valaki intim kapcsolatot létesít egy hajadonnal, akkor azt nyomban feleségül is kell vennie – hacsak az apja meg nem elégszik a pénzbüntetéssel (2Móz 22,15)?

Nyilván nem erről van szó, hiszen „Mózes törvénye a zsidókra tartozik, és érvénye miránk már nem terjed ki, ugyanis egyedül Izrael népének adatott, Izrael pedig maga és utódai számára vette át, s a pogányok ebből ki vannak zárva.”¹ Luther szerint az ószövetségi törvényt annak első használata (*usus politicus*) értelmében nem lehet teljes mértékben alkalmazni a mi helyzetünkre: „»Ha Mózesnek egyetlen parancsolatát elfogadom, Mózes összes könyvét el kell fogadnom, amiből az következne, hogy ha Mózeset fogadom mesteremül és törvényhozómul, akkor körül kellene metélkednem, ruháimat zsidó módra mosnom és úgy ennem, innom, öltözködnöm s mindenben viselkednem, ahogy ezt a törvény a zsidóknak előírta.«”²

1 Csepregi Z. ford. Luther Márton: A keresztények és Mózes. In Csepregi Zoltán (szerk.): *Luther válogatott művei*. 5. köt. *Bibliafordítás, vizsgálás, imádság*. Budapest, 2011, Luther Kiadó, 336.

2 Csepregi Z. ford. Luther: *A keresztények és Mózes...* (1. jz.), 337.

Nem jelenti ez azonban a törvény teljes mellőzését, hiszen annak van egy másfajta alkalmazása is, és éppen ez tartozik hozzá a lényegéhez (*usus theologicus*). Ez pedig nem más, mint a bűn és az abból következő fenyegetettség felismerése és komolyan vétele, az ember saját erejébe vetett reményének összetörése, hogy a bűnös így egyedül Krisztus könyörületében merjen bízni. Ez a törvény tulajdonképpen legfőbb haszna: „Ennyiből megláthatjuk, hogy Mózes efféle törvényei nem egyedül azért adattak, hogy az ember ne cselekedhesse a maga gondolatát, ha jól és haszonnal akar élni, amint arról fentebb már szóltunk; hanem leginkább azért, hogy a bűnöket megsokasítsa és mértéken felül megszorítsa, így a lelkiismeret terheit megnövelje: hogy ezáltal még e megátalkodott vakság is megismerje magát, tulajdon képtelenségét és semmi voltát erősen megéreze, hogy tehát szükségét lássa annak, hogy a törvénynél és tulajdon tehetségénél nagyobb dolgot keressen, azaz Isten kegyelmét, amely megígéri az eljövendő Krisztust.”³

Mit jelent ez a mi témánk szempontjából? Semmiképpen sem azt, hogy a homoszexualitást halállal kell büntetni, sőt éppen a törvény értelmében – amelynek betöltése a szeretet (Róm 13,8) – küzdenünk kell az ilyen törekvések, például az Európában újabban megjelent saría alkalmazása ellen. Ugyanakkor nem rejthetjük véka alá azt a már többször is említett tényt, hogy a homoszexualitás nem a bűntelen, hanem a bűnbe esett ember természetes hajlama, amely semmilyen módon nem feleltethető meg Isten akaratának és teremtési rendjének. Az első érv a külső támadások, a második az egyházon belüli téves teológiai álláspontokkal szemben fogalmazza meg a valóságot. Ahogyan tehát általában a bűnnel kapcsolatban, úgy a törvény a homoszexualitás tekintetében sem a megoldást, hanem a probléma felismerését és néven nevezését jelenti, hiszen a deviáns antropológiából a normális antropológiához vezet.

Ezt egyben úgy is kell értenünk, hogy amikor a homoszexualitásról beszélünk, nem valamilyen erkölcsi piederesztárról ítélkezünk, hiszen „az Írás mindenkit bűn alá rekesztett” (Gal 3,22). Rámutatunk azonban arra, hogy milyen nyomorúság uralkodik az Istentől elfordult ember szívében, amely a vesztünkbe sodor mindannyiunkat. A homoszexualitás és egyéb szexuális devianciák ugyanúgy ennek a jelei, mint az erőszak, az önzés vagy az önpusztító életmód.

Az egyház hangja

Feltűnő, hogy a különböző egyházi közösségek milyen sokféleképpen nyilvánítanak véleményt ebben a témában, a teljes és elvtelen elfogadástól a merev ítélkezésig. E sokféleség mögött talán az áll, hogy a magukat kisebbségnek érző keresztyén közösségek mind az elzárkózással, mind pedig a határtalan elfogadással önmagukat próbálják védeni ahelyett, hogy a missziói küldetésüknek megfelelően a helyesen értett ígét, az igaz tanítást képviselnék egy ilyen kényes kérdésben is.

Ne tagadjuk, hogy a neomarxizmus úgynevezett „hosszú menetelése”, vagyis a kultúra és az intézmények lassú elfoglalása és a maga szempontjai szerint való átalakítása, nemcsak az Európai Unió különböző szerveit, illetve a politikai pártokat, de az egyházakat is érinti, noha hazánkban

3 Szita Sz. ford. Luther Márton: *Előszó az Ótestamentumhoz*. In *LVM* 5. köt. (1. jz.), 366.

ennek még csak a csíráit figyelhetjük meg. A nyugati és az északi lutheránus közösségek esetében azonban tragikus tapasztalatokról beszélhetünk. Ez önfeladás, hiszen az egyháznak nem az a hivatása, hogy idomuljon a világhoz, vegye fel annak a ritmusát, hanem hogy alakítsa azt.

A homoszexualitással összefüggésben sem nyilatkozhat meg az egyház másképpen, csakis az ígére támaszkodva. Az irányadó szempont az ige örök üzenete, nem pedig az, hogy a világnak mi az aktuális véleménye. Az igei üzenet pedig az, hogy a homoszexualitás a bűn átka alatt szenvedő emberi természet sajátja, így azt nem elfogadni vagy magyarázni, mentegezni kell, hanem kiutat találni belőle – nyilván anélkül, hogy megaláznánk, megbélyegeznénk vagy kirekesztenénk magunk közül bárkit is.

Ha nem ezt tesszük, hanem belesimulunk a világba, és igyekszünk megfelelni az onnan érkező elvárásoknak, akkor egyikévé leszünk a számos civil vagy magát annak hirdető közösségnek, és kétségtől elfogadottabbá is válunk a világ szemében. Ha azonban az ígérez kötjük magunkat, ezt az elfogadottságot könnyen elveszíthetjük, de nem szolgáltatjuk ki magunkat annak, hogy a világ folyamatos változásaival együtt az azokhoz kötött egyéb közösségekkel együtt mi magunk is eltűnünk.

Pál szerint „[e]gy kevés kovász az egész tésztát megkeleszti.” (Gal 5,9) Az pedig tény, hogy az egyház mint kisebbségi csoport egyszer már sikeresen formálta át környezetének gondolkodását a homoszexualitás tekintetében. A késő római korban a homoszexualitás elfogadott, sőt némileg divatos viselkedésformának számított: ebben a tekintetben akár párhuzamot is vonhatunk a mai nyugati áramlatokkal. Ehhez képest az egyház önmagára nézve egészen más normát fogalmazott meg. A III. századi *Traditio Apostolica* például a keresztséggel kapcsolatban kijelenti, hogy „az örömlányt, a kéjencet, a fiúszertetőt és bárki mást, aki olyasmit tesz, amiről beszélni sem illik, utasítsák el, mert tisztátalan”.⁴ Száz évvel később az elvirai (a mai Spanyolországban található Granadában tartott) zsinat ugyancsak állást foglal a homoszexualitás ellen: „Akik fiúkat becsstelenítenek meg, még életük végén se kapják meg a közösségben való részesülést.”⁵ A hellenista kultúrában köztudottan elfogadott, sőt elvárt volt, hogy a serdülő fiúkat korosabb férfiak vezetik be a szexualitásba. Az egyház által végzett tudatformálásnak köszönhetően azonban a római világ bukásával és a keresztyén Európa kialakulásával a homoszexualitás is megszűnt elfogadott jelenséggé válni.

Evangéliumot hirdetünk

Jézus Krisztus az evangélium hirdetésére küldte egyházát, vagyis hogy „hirdetni kell az ő nevében a megtérést [μετάνοιαν – metanoian] és a bűnbocsánatot” (Lk 24,47). Ha a μετάνοια (metanoia) kifejezést etimológiai elemzésnek vetjük alá, azt látjuk, hogy az éppen azt a tudatformálást jelenti, amiről az imént beszéltünk.

4 Erdő P. ford. *Traditio Apostolica*. In Vanyó László (szerk.): *Az ókeresztény kor egyházfegyelme*. Budapest, 1983, Szent István Társulat, 91. /Ókeresztény írók, 5./

5 Erdő P. ford. Az elvirai zsinat kánonjai. In Vanyó (szerk.): *Az ókeresztény kor... (4. jz.)*, 262.

Hogyan hirdethet az egyház evangéliumot a homoszexuális hajlamokkal élőknek? A válasz tulajdonképpen egyszerű: úgy, mint bárki másnak. Vagyis tanúságot teszünk arról, hogy a bűn teljes elveszettségbe taszít mindenkit, de Isten szeretete ebben a mélységben is utolér: Krisztus meghalt a bűneinkért, és így szabaddá tett. Szentlelke az igehirdetés által hitet ébreszt bennünk, így magához térít, és újra és újra meggyógyítja a nyomorúságunkat bűnbocsátó kegyelmével.

A homoszexuális ember számára nem az az örömhír, amit az úgynevezett haladó teológusok annak neveznek. Nem az az örömhír, hogy egyre szélesedő körben határtalan elfogadást kínálnak nekik, hanem az, hogy a testükben hordozott romlás ellenére is Isten megbocsátó és megtérítő szeretetét hirdetjük. Ez a szeretet valós, de csakis meg nem érdemelt kegyelemként, és a bűnből való megtéréssel, vagyis a Szentlélek életújító cselekvésével együtt. Nem evangélium az, amely mögül kilúgozzuk az Isten szeretetére érdemtelenné tevő bűn valóságát.

Világossá kell tennünk, hogy Istennek a homoszexuális emberek iránti szeretete nem az életmódjuk elfogadásából, hanem Urunk bűnbocsátó kegyelméből fakad.

A homoszexuális ember felé nem azzal gyakorolunk szeretetet, ha meghagyjuk őt abban a tévhitben, hogy Istennek tetsző életet él. A szeretet az, hogy miközben elfogadjuk őt természetellenes hajlamaival együtt, egyúttal szembesítjük is azoknak az Isten rendjével való szembenállásával; majd rámutatunk Isten bűnbocsátó kegyelmére.

A megtérés, az őember naponkénti megöklésének Istentől érkező és általa véghezvitt folyamataiban pedig a konkrét helyét is kijelölhetjük az egyháznak. Ahogyan az alkoholbetegeket vagy az erőszakra hajlamos embertársainkat is elfogadjuk bűnükkel, nyomorúságukkal együtt, és segítünk nekik függőségről leszoktató vagy indulatkezelő tréningekkel, a hajlamaik ellen küzdő homoszexuálisok gyógyításának is megvannak a bevált módszerei: ez a reparatív terápia. Ez a homoszexuális lobbival keményen támadott eljárás napjainkban – állításukkal ellentétben – nem kémiai kasztrálást vagy elektrosokk alkalmazását jelent, hanem egyszerű pszichológiai kezelést. Nem is alkalmazható minden esetben, de léteznek sikeres gyógyulások, noha az említett támadások kereszttüzeiben ezeknek igen nehéz szélesebb körű ismertséget biztosítani.

Ezzel szemben mi bátran élhetünk a kézenfekvő eszközökkel, ahogyan például az Újszövetségben János apostol korának gnosztikus eretnekeivel úgy száll szembe, hogy irataiban az ő jellemző kifejezőkészségüket használja. Bátran nyúlhatunk az „érzékenyítés” eszközeihez szószéken, hittanórákon, egyházi iskolákban, méghozzá nemcsak egyéni improvizációk, hanem komolyan átgondolt és kidolgozott anyagok felhasználásával. Kérdés, hogy vannak-e ilyenek. Vagy netán máris behódoltunk a világnak, és inkább az ígével ellentétes „érzékenyítés” felé tereljük a ránk bízottakat?

Végül egy szinte zárójeles megjegyzés: nehéz elhinni, hogy miközben napjainkban a Magyarországi Evangélikus Egyház lelkesíti karának jelentős része mentálhigiénés végzettséggel is rendelkezik, ne lehetnének valóban a segítségükre azon homoszexuális felebarátainknak, akik szabadulni akarnak az őket fogságban tartó hajlamaiktól.⁶

6 Külön köszönet Kovács Lászlónak az értékes kiegészítésekért.

Nem teológus a teológiáról

Történt pedig, hogy az Evangélikus Hittudományi Egyetem tanára azzal fordult egyik hallgatójához, hogy reméli, képviselni fogja a feminista teológiát ott, ahova megy. A történet nem ér annyit, hogy folytassam, arra viszont jó volt, hogy az oktató szavain elgondolkodjam és megpróbáljam rendszerbe helyezni azokat.

Amit tanultam, amit megértettem

Áldott emlékű Pintér Károly lelkész tanította *Az egyház tanítása* című tantárgyat az Evangélikusok Közossége az Evangéliumért (EKE) bibliaiskolájában. Már rögtön a 3,5 éves tanulás elején elmondta, hogy a *theologia* görög szó, mely két részből áll: a *theosz*ból (jelentése 'egy igaz Isten') és a *legein* ige főnévi alakjából, a *logoszból* (jelentése 'gondolatok közlésével kapcsolatos cselekvés, mint például beszéd, elmondás, tárgyalás, állítás, utasítás, beszédmód').¹ Kovács László lelkész a *K3* című könyvem² teológiai lektorálásakor hozzátette: „A teológia – magyarosan hittudomány.”³

Ezt az ismeretet tovább mélyítette bennem Tubán József, aki azt írta, hogy a teológia nemcsak, sőt elsősorban nem azt jelenti, hogy az ember beszél Istenről, hanem az igazi teológia az, amikor Isten beszél önmagáról. Ez is Istenről szóló beszéd, mégpedig az egyetlen valós, vagyis hiánytalan beszéd.⁴

Ugyanakkor a teológia abban a tekintetben mégiscsak Istenről szóló emberi beszéd is, hogy arra a kérdésre válaszol jól-rosszul, amelyet maga Jézus tett fel tanítványainak: „ti kinek mondotok [vallotok] engem?” (Lk 9,20) – írta Kovács László.⁵

az igazi teológia az, amikor Isten beszél önmagáról.

A megközelítésről pedig Szabados Ádám tett fontos megállapításokat, amikor Dietrich Bonhoeffer idézte: „A Krisztusról szóló beszéd hallgatással kezdődik.” Ahhoz, hogy Isten megszólaljon – folytatja Szabados –, és önmagáról beszéljen (ez a teológia), azaz kijelentse magát, az emberben csendre van szükség.⁶ Mert amíg mi beszélünk, nem halljuk azt, amit ő mond – tette hozzá Kovács László.⁷

1 Pintér Károly: *Az egyház tanítása*. Az EKE bibliaiskolai jegyzete és előadás.

2 *K3. A kereszténység tanítása rendhagyó formában és közegben*. Budapest, 2020, Evangélikus Belmissziói Baráti Egyesület.

3 Kovács László Garádi Péter *K3* című könyvének teológiai lektorálásakor írt megjegyzése.

4 Tubán József: „... az evangéliumot tisztán tanítják...” *Korszerű hitvallásosság, hitvalló korszerűség*. Veszprém[–Győr], 2013, Fraternitás Lelkészegyesület, 11.

5 Kovács: *Garádi Péter...* (3. jz.).

6 Szabados Ádám: *Teológus a sakkasztalon. Esszék a mindenségről és rólunk*. Budapest, 2021, Luther Kiadó – Harmat, 144.

7 Kovács: *Garádi Péter...* (3. jz.).

Csak látszólag ellentmondás, hogy az ilyen csend az emberben megszólal. Ez a „megszólaló csend” nem a zsákutcába vivő, az önmaga körül forgolódo örök kérdést teszi fel (Hogyan?) hanem az egyedül őszintét: Ki vagy?⁸

„A Krisztusról szóló beszéd hallgatással kezdődik.”

Hogyanokkal tele van a „padlás”. Hogyan teremtetted hat nap alatt Isten a világot? Hogyan fogant a szűz méhében? Hogyan járt Jézus a tengeren? Nem folytatom. Kérdések, melyek

nem vezetnek sehova, pontosabban csak önmagunkhoz, a nagy egónkhoz, de nem Istenhez.

Kipróbáltam, a „Ki vagy?” kérdésre sokkal több választ kaptam, mint reméltem. Nem csupán egyszavast.

Társadalom és teológia

Majd kiderül, miért nem fordítva írtam: teológia és társadalom. Egyházunkban volt ugyanis egy zsinati vitanap 2022. június 2-án. Az LMBTQ, a *gender* és az egyház, a biblikus tanítás feszültségéből született *Novemberi állásfoglalás*⁹ indította egyházunk vezetőit a vitanap megtartására. A második témakörnek a *Társadalometikai kérdések egyházi szemmel* címet adták a szervezők.

Ebben a blokkban magam is tartottam előadást *Felcserélve* címmel. Előadásom első alfejezetében a következőket mondtam: „Társadalometika felcserélte helyét! Társadalometikai kérdések egyházi szemmel a címe ennek a blokknak. Igen ám, de egyházi szemmel a társadalometika fordítva ül a lovon, felcserélve ezzel az igazat és a valót.

egyházi szemmel a társadalometika fordítva ül a lovon,

Kant szerint nem a morál alapul a valláson, hanem éppen fordítva, a vallás tételei következnek a morálból. Ennek alapján Kant a morál autonómiáját követelte. E szerint az erkölcsi szabályok nem a kinyilatkoztatásból eredeznek,

hanem fordítva, a kinyilatkoztatás és az ebből származtatott teológiai rendszerek forrása az etika.

Így már érthető, hogy –, ha csak az elmúlt 50-60 év extrém társadalmi jelenségeit vizsgáljuk – a hippy mozgalom és a Woodstock-jelenség etikája megteremtette a maga vallásosságát, hitvilágát. Hasonlóképpen a jogos női egyenjogúságért tevékenykedő mozgalmakat jóval meghaladó harcos feminizmus, majd napjainkban az LMBTQ- és *gendermozgalmak* etikai rendszerei a maguk vallását. Mindezek tehát a kanti filozófia etikával kapcsolatos tanrendszere szerint működnek, azaz az etika vallást, hitvilágot teremt. Hozzáteszem: magának. A kanti lemondás megtiltja a tiszta ész számára, hogy az okok között feltételezze a természetet túlit. Vagyis »zárt

8 Szabados: *Teológus...* (6. jz.), 144–145.

9 <https://novemberiallasfoglalas.hu/> (letöltve: 2022. november 18.)

a rendszer«, a társadalmi folyamatok időről időre »kitermelnek« újabb etikai rendszereket, melyek függetlenek a természetén túlitól, a természetfelettitől. Ezzel szemben az egyetemes és igei kinyilatkoztatás közös kinyilatkoztatója Isten, és a kinyilatkoztatás a forrása és mozgatója, dinamikája az etikának a történelemben és a társadalomban.

Úgy gondolom, itt van az »eb elásva«, innen ered az áthidalhatatlan ellentét, mivel a keresztyének mindennek forrásául Istent tartják, aki adta a kinyilatkoztatást (egyetemest és igeit), melyből a keresztyén etika eredezik. Kinyilatkoztatás nélkül, beleértve az igei kinyilatkoztatást, társadalometikáról vagy annak kritikájáról nem érdemes beszélni. Innen ered az a konfliktus és konfrontáció, mely ma úgy tör a magasba, azaz a társadalomba, mint a legaktívabb vulkánkitörés, amikor 10-20 km magasba lövelli a hamut és a mérgező gázokat.

A kérdések kérdései, hogy a látható egyház felismeri-e, hogy

- 1) a társadalometika fordítva ül a lovon, mert itt a valóságot a valótlansággal vagy illúzióval cserélték fel, amikor a teológia meghatározójaként, befolyásolójaként akar fellépni;
- 2) a társadalometika újabb és újabb rendszerei előrenyomulásuk, erupciójuk során elérték az egyházakat is;
- 3) a társadalometika újabb és újabb rendszerei ebben a megállíthatatlannak tűnő folyamatban elvárásokat fogalmaznak meg az egyházak felé, sőt akaratukat diktátumokban, parancsokban fogalmazzák meg;
- 4) nincs megállás, újabb és újabb ötletekkel, majd igényekkel lépnek fel, és az egyház vagy ellenáll vagy folyamatosan hátrálni fog.”¹⁰

Nos, azért *Társadalom és teológia* az alcím és nem *Teológia és társadalom* – amit helyesnek tartanék –, mert ezzel is szeretném kifejezni: a társadalmi folyamatok erőszakosan diktálnak, elvárásokat fogalmaznak meg. Ez ma a helyzet. Ez a képlet rajzolódik ki ennek az írásnak a bevezetőjéből is: Történt pedig...

Bevezető gondolatként hoztam ide a fenti idézetet az említett előadásból. Arra szeretnék rámutatni, hogy helyesnek tartom, ha a társadalomban zajló folyamatokra az egyház reflektál, válaszokat fogalmaz meg; azonban az is nagyon lényeges, hogy milyen válaszokat ad az egyház ezekre a kérdésekre.

Címkézett „teológia”

A bevezetőben idéztem egy megszólalást, ami a feminista „teológiát” emlegette. Javaslom, lépünk egyet hátra, hogy a kérdést kellő távlatból és összefüggéseiben vizsgálhassuk. A femi-

10 Garádi Péter: *Felcserélve*. Előadás Budapesten a 2022. június 2-án megrendezett Zsinati vitanapon (néhány apró javítással).

nista „teológia” ugyanis nincsen egyedül. A teljesség igénye nélkül tekintsünk vissza az elmúlt száz esztendőre.

Az I. világháború elvesztése után Németországban zavaros társadalmi folyamatok termelték ki a náciizmust. A Német Evangélikus Egyház (EKD) kis kiválás után „teológiai” alátámasztást, háttérteret keresett a társadalmi, politikai és ideológiai folyamatoknak. És láss csodát, megtalálta

A teljesség igénye nélkül tekintsünk vissza az elmúlt száz esztendőre.

a nemzeti „teológiát”.¹¹ Mert aki keres, az talál. A II. világháború után mély önvizsgálatra és bűnbánatra volt szükség, hogy ettől a zsákutcás „teológiától” el lehessen határolódn.

Magyarországon 1956 után a véres kézre kesztyűt húzó „létező szocializmus” politikai és társadalmi formációjának (legvidámabb barakk) és hivatalos ideológiájának a Magyarországi Evangélikus Egyház vezetése igyekezett hittudományi háttérteret adni a diakóniai „teológiával”.¹² Lám, már megint a politika, a társadalom és az ideológia (az most mindegy, hogy spontán vagy kierőszakolt) folyamatai miatt érzett az egyház kényszert arra, hogy mögéjük „teológiát” gyártson, melynek megítélése a mai napig megosztja az egyházat.

Latin-Amerikában a XX. század második felére égbekiáltóvá váltak a társadalmi különbségek. A lakosság jelentős része a létminimum alatt élt. A mélyben robbanás közeli helyzetek alakultak ki, melyek „kezelésére” erőszakos hatalomátvétellel sorra alakultak a katonai *junták*. A társadalmi, ideológiai folyamatok kitermelték az egyház teológiai válaszát, a felszabadítás „teológiáját”.¹³

A nők egyenjogúsága a teremtés történetből kellene, hogy következzen: „Megteremtette Isten az embert a maga képmására, Isten képmására teremtette, férfivá és nővé teremtette őket. Azután megáldotta őket Isten” (1Móz 1,27–28a). Nőt és férfit Isten egyaránt a maga képmására teremtett és mindkettőjüket megáldotta. A bűn, a gonosz által megcsalt ember az oka, hogy a történelem folyamán számos esetben a nők hátrányos helyzetbe kerültek. Ez akkor is igaz, ha voltak ellenpéldák is. Nekünk, evangélikusoknak különösen örömteli, ahogy a középkor végén Luther tekintett feleségére, Katalinra, ahogy őt emlegette, hogy házasságukban nem volt alá-fölé rendeltség. A jogos egyenjogúsági törekvések társadalmi folyamatokban és ideológiákban öltöttek testet. Ahogy az lenni szokott, megjelentek a szélsőségek is. Az egyház pedig újra kényszert érzett, hogy teológiai alapot adjon a több évtizede jelenlévő és egyre harcosabb feminizmusnak. Így született meg egy új kontextuális teológia, a feminista „teológia”.¹⁴

11 https://archiv.evangelikus.hu/lapszemle_2009-2011/hitler-teologusai-2013-hogyan-akartak-atirni-a-nacik-a-bibliat/ (letöltve: 2022. november 18.)

12 Zászkaliczky Péter: A diakóniai teológia és korszaka – alulnézetből. *Credo*, 2009. 3–4. sz. 66–72.

13 A braziliai Bahia államban lévő Juazeiro város püspökétől, Dom José Rodrigues de Souzaótól egy személyes beszélgetés során szereztem információkat a felszabadítási teológiáról, amikor 1984-ben látogatást tettem nála.

14 Perintfalvi Rita: A feminista teológia térteremtő és térformáló ereje. https://tukoraltal.blog.hu/2016/09/29/a_feminista_tologia_terteremto_es_terformalo_ereje (letöltve: 2022. november 18.)

Természet- és környezetszennyezés, a természeti erőforrások mértéktelen kihasználása körünk szomorú valósága, mely veszélyezteti a Föld klímáját, a vizeket, talajokat, a növény- és állatfajok sokféleségét és mindazt, ami a biológiai élethez, a jövőhöz nélkülözhetetlen. Az elindult szakmai, majd politikai, társadalmi és ideológiai folyamatok láttán a pozitív fordulat elősegítése érdekében (is) az egyház megalkotta a maga teológiáját, az „ökoteológiát”.¹⁵

Az úgynevezett fejlett, egyébként hanyatló társadalmakban mára a táplálkozás is annyira torzult, hogy társadalmi, ideológiai kérdéssé vált. Az egyházban sem maradtak tétlenek, létrehozták a „gasztroteológiát”¹⁶.

És így tovább. A modernkedő egyház halad a maga útján, végig sem gondolva, hogy címkézett „teológiái” szánalmasak és a teremtett negyedik dimenzióknak, az időnek a próbáját nem állják ki. Nagyon valószínűnek tartom, hogy rövid időn belül megjelenik a „genderteológia”, „életmódotológia”, az állatok védelmében a „zooteológia” és társaik – hacsak meg nem jelentek már, csak én nem tudok róla.

Ebben az alfejezetben a „teológia” szót idézőjelbe tettem. Személyes véleményem, hogy a fent vázolt címkézett „teológiák” nem méltók arra, hogy teológiának hívjuk őket. Ha mégis, akkor az csak úgy lehetett és lehet, hogy a „lécet” az adott időben és közegben működő teológusok egy része lejjebb tette. Ez olyan, mintha az olimpián a magasugróknak 230 cm-ről 100 cm-re tennék le a lécet, hogy mindenki teljesíthesse a szintet, és a harminc indulónak harminc aranyérmel adhassanak. Kétségtelenül van benne jó szándék, de ettől még nem az, aminek nevezzük: olimpiai magasugró verseny. Így van ez a címkézett „teológiákkal” is.

A modernkedő egyház halad a maga útján,

Ami a „címkézett teológiákban” közös

A „címkézett teológiákban” vannak közös vonások. A teljesség igénye nélkül lássunk néhányat!

1. A társadalomban zajló folyamatok segítik az ilyen „teológiák” megszületését.
2. Az egyházak teológiai műhelyeiben tévesen kényszerrel éreznek arra, hogy – ahelyett, hogy (a későbbiekben említendő) egyéb viszonyítási pontok alapján fogalmaznák meg állásfoglalásukat – a társadalmi jelenségeknek, köztük a torzulásoknak is teológiai alapot, hátteret alkossanak és adjanak.

¹⁵ <https://upwikihu.top/wiki/Ecotheology> (letöltve: 2022. november 18.)

¹⁶ Stifner-Kőhádi Dorottya: Az asztalfőnél ott ül maga Jézus. Interjú Orosz Gábor Viktorral. *Evangélikus Élet magazin*, 2021. 25–26. sz. 26–27. <https://www.evangelikus.hu/hireink/teologia/az-asztalfonel-ott-ul-maga-jezus> (letöltve: 2022. november 18.)

3. A társadalmi folyamatok irányítói, de legalábbis befolyásolói, az egyházakkal szemben elvárásokat fogalmaznak meg, melyekre azok és egyes teológiai műhelyeik, teológusai nem tudnak nemet mondani.
4. Korunkban szinte divattá vált a társadalmi folyamatoknak teológiai hátteret és alapot adni. Ráadásul ez kifizetődő is, hiszen ily módon sokszor ösztöndíjakat, utazásokat, kutatási pénzeket lehet elnyerni, konferenciákon megszólalási lehetőségeket, publikálási esélyt, tudományos előrelépést lehet elérni.
5. Ezek kiszolgáló „teológiai”, melyek progresszívnek mondják, gondolják magukat, mindeközben megalkuvók.
6. Az így született „teológiai” sekélyesek, felszínesek, egyoldalúak, erőltetettek és izzadságszagúak. Óriási a szakadék köztük és a korábban említett, Istenről szóló beszéd között.
7. Az ilyen „teológiai” antropocentrikusak.
8. Az ilyen „teológiai” pótcselekvések, mert ahol ezeket a „teológiákat” kiművelik, mást kellene és lehetne csinálni. A fent említett okokon kívül látjuk a bibliai ígének az igazságot is: „Mert lesz idő, amikor az egészséges tanítást nem viselik el, hanem saját kívánásaik szerint gyűjtenek maguknak tanítókat, mert vizket a fülük.” (2Tim 4,3)
9. Az ilyen „teológiai” nem időtállóak, az idő mérlegén kirostálódnak, szemben az igazi teológiával.
10. Ezek a teológiák önmaguk körül forgó, magukról beszélő „teológiai” narcisztikus jegyekkel.
11. Olyanok, mint 3-4 éves korunk kedvelt játéka, a bűgőcsiga. Színes, fényesre lakkozott, látványos (a gyereket lenyűgözi), emberi erő hozza működésbe, maga körül forog, hangos, forgás közben sivító hangjával önmagára hívja fel a figyelmet, majd lassuló sebesség után megáll és oldalára dől. Utána polcra kerül, a többi játék közé.
12. Vizsgálatunk tárgyainak közös neve: „bűgőcsiga teológiák”.

Megjegyzem, hogy nem azt látom problematikusnak, ha valamilyen teológiáról vagy valakinek a teológiájáról beszélünk. A páli teológia vagy Luther teológiája nem említhető a fentiekkel együtt. Miért nem? Mert a 12 pont egyike sem illik rájuk.

Helyette mást

Ellenérzésű és ellenérdekeltségű olvasó most azzal vádolhat, hogy az egyházat a társadalomtól izolálni akarom, majd egy lakatlan szigetre áttelepíteni, a teológiát pedig elefántcsonttoronyba zárni. Szó sincs erről! Az egyháznak a Szentírás, az egyetemes hitvallások és az evangélikus hitvallási iratok talaján meg kell szólnia, reflektálnia kell a társadalomban felbukka-

Vizsgálatunk tárgyainak közös neve:
 „bűgőcsiga teológiák”.

nó jelenségekre, folyamatokra. Persze nem úgy, mint a baromfiudvarban a tyúkok, amik amikor bármit odadobsz eléjük, ehetőt, ehetetlent, odafutnak és rákapnak.

Az egyházi reflexiók megnyilvánulása azonban nem Istenről szóló beszéd, nem teológia, legfőképpen pedig nem az a beszéd, ahogy Isten szól önmagáról, hanem Isten önkijelentésétől el nem szakítható keresztyén etika. Persze mondhatják, hogy a keresztyén etika forrása, ereje, dinamikája a(z igazi) teológiában gyökerezik, és ez így is van. Emiatt nem kerülhet ellentmondásba a teológiával. Hasonlóan a mandulavesszőhöz és a ráoltott sárgabarackhoz. Ahhoz, hogy termés legyen, a tápanyagfelvételhez és -áramláshoz a mandulavesszőt nem lehet lecserélni, „zárójelbe” tenni, hallgatólagosan félretolni és – mondjuk – akác vagy tölgy alannyal helyettesíteni.

Nem a Szentírásban, egyetemes hitvallásokban és evangélikus hitvallási iratokban gyökerező teológiának kell reflektálnia minden társadalmi jelenségre, hanem az ebből eredő keresztyén etikának.

A címkézett „teológiákat” megalkotók sem buták. Tudják, hogy ha az alapot, a teológiát manipulálják, akkor az etikát már hozzá lehet igazítani. Ha a teológia marad, akkor az etikát nehezen lehet a világban zajló folyamatokhoz illeszteni, mert szembetűnő lesz a teológia és az etika közötti ellentmondás.

A teológia meghatározza a keresztyén etikát. A manipulált teológia a belőle következő etikát. Az igazi teológia az igazi keresztyén etikát. Ez ilyen egyszerű.

Érkezés a határhoz

A nem teológus határhoz érkezett. Szétteszi a kezét és azt mondja: nem tudom. Nem tudom, csak érzem, hogy a címkézett „teológia” mennyire emberközpontú, mennyire az ember körül forog. Mennyire nem Istenről szól, hanem az emberről és annak vágyairól.

Ha mindez igaz, akkor a címkézett „teológia”, azaz a „bűgőcsiga teológia” önimádat, vagyis bálványimádás? Nem tudom.

A címkézett „teológiákat” megalkotók sem buták.

Nyitott kérdések

Evangélikus egyházunkban nagyon helyesen nincs tanítói hivatal. Ez nem jelenti azt, hogy mindenki azt taníthat, amit akar. Vagy mégis? Kiknek a feladata azt mondani, hogy eddig és ne tovább? Ha van ilyen jogosultság, élnek-e vele? Ha a szeretetteljes figyelmeztetés ellenére továbbra is az egyház tanítása ellenében tanít valaki, vannak-e, lesznek-e következményei?

Mi nekem az európai kultúra válsága? Magyartanári és magyar tanári álmodozás*

Indulás

Kiindulásnak egy filmet választottam: a Ryszard Bugajski rendezte *Nil tábornok* (2009) című alkotást, amely kellőképpen felkavart, és segített megfogalmazni az első mondatokat. A németek elleni felkelést szervező tábornokot a lengyel kommunista rendszer fogja perbe és végzi ki az Andrassy út 60.-ból ismert módszerekkel.

Hányan ismerik és értik ezt a filmet Európában? A szovjet elnyomó rendszer egyszer kimondta: vége. De a Nyugat soha nem mondta, hogy legyen vége. Nincsen megértés és egyetértés, mert nem volt sorsközösség Európa két fele között. A jelen aktuális problémáira nincs azonos válasz, mert a történelem feldolgozása sem közös. Van-e még közös nyelvünk, vannak-e még közös értékeink, mi képez hidat közöttünk? Feldolgoztuk-e a kettészakítottság korát, vagy egy új hidegháború tört ki? Egymás felé haladunk, vagy felépült közénk egy újabb vasfüggöny?

Egyáltalán volt-e valaha európai kultúra, közös szellemiség? Talán a latin nyelvű keresztyénység korában, de csak az ortodox keresztyénység nélkül. Mi itt a kettő határán kerestük és most is keressük helyünket.

Ha a szakadás, a meghasonlás válságjelenség, akkor ez is a témánk része.

Magyar változat

Másképp a válság fogalma számomra a hanyatlást, az értékvesztést, az értékzavart is jelenti. Ilyen értelemben honnan érzékelem Európa válságát? Nem a hírekből és nem az utazásokból, hanem a saját életemből. Magyar életünk válságának európai gyökereiből. Mindabból, amit – most így élem meg – kár volt megtanulni a tőlünk nyugatabbra élőkötől, és amit már nem lehet visszafordítani. Mi mindig a Nyugatra akartunk hasonlítani. Ha már gazdaságilag reménytelen a felzárkózás, legalább az életformánk legyen minél szabadabb! Pedig nem ugyanaz a helyzet egy gazdag és egy szegény országban. Ha a gazdag országban szemettelnek, másnap a fizetett alkalmazottak nyomtalanul eltakarítják a hulladékot. Ha egy szegény országban szemettelnek, akkor ott többnyire mindig szennyben úsznak.

A mai napig természetes, hogy a szellemi irányzatok és újítások csakis nyugatról keletre áramolhatnak, és nem fordítva. A kulturális válság is ugyanígy közlekedik. Onnan jött a jó, onnan jött a rossz, és onnan jön, hogy nincs is jó vagy rossz. A centrum határozza meg a perifériát; a gazdasági függés és a tőkekivitel iránya is egyértelmű. Így aztán nem csoda, hogy a kelet-európai ember sokszor azt érzi, hogy nem fogadta be Európa. Ő nem lehet forrás és adományozó.

* Az esszé „Az európai kultúra válsága” – Hamvas Béla esszépályázatra készült 2022 elején..

Csak akkor, amikor már nem árnyékolja be a „főszereplőket”. Szerencsénkre mindig volt, aki meg tudta lepni a világot, még a nyugatit is, azzal, hogy megcáfolta a fölöslegességünket. Tar-kovszkij *Nosztalgija* gótikus székesegyház képével kezdődik és végződik, amely üres és romos, de az orosz népdal hoz bele életet, amikor a hó elkezd belepni. Az ősi itáliai gyógyfürdő mendencéjében már nincs víz, nem ad életet és egészséget, az orosz költő viszi át benne a lángot a „túlso partra”. Mi, keletiek vennénk át a stafétát a már mondanivaló nélkül maradt Nyugattól, főszereplővé léptünk elő a végjátékban?

Korunk nagy kérdése: a Nyugat kulturálisan meg akar-e maradni? Azt látjuk, hogy ők milyen értékeket hangsúlyoznak, mihez ragaszkodnak, de vajon abból marad-e valami, amit mi, keletiek jelenleg európai kulturális értéknek tekintünk? Vagy épp nekünk kell megőrizni? Hogyan? Ellenzélben, az biztos.

Ismeret vagy kultúra?

A kultúra átadása nagy részben az oktatás feladata. A nyugati minta már nem a műveltség és nemzeti identitás megőrzésére teszi a hangsúlyt, hanem a munkaerő képzésére. Magyarországon egyelőre még dacol ezzel a koncepcióval, de a diáktüntetésekben már nálunk is támadnak mindent, ami nem „hasznos”. Az angol szakos diák fel van háborodva, hogy miért kell angol szépirodalmat olvasnia és tanulnia, holott nem lesz rá szüksége munkája elvégzéséhez. Amikor a munkaerő képzése nem sikeres, akkor a sok állítólagos „fölsleges lexikális tananyagot” okolják érte, és alig van valaki, aki védelmébe merné venni a hazai oktatási rendszert.

És akkor jönnek a 20 éve elavult legendák a nyugati oktatásról és hatékonyságáról. Ott mindenki jól érzi magát az iskolában. Ott mindenki mindent szabadon választ. Ott nem drága a felsőoktatás. Csak a téma igazi ismerői mernek minderre legyinteni, és merik kijelenteni: a Távol-Kelet az, ahol színvonalas az oktatás, presztízse van a pedagóguspályának, az állam sikerrel fektetett be ebbe az ágazatba, mert gazdasági hatékonyság jár a nyomában. Az ő példájuk azonban nem meggyőző a mai fiatalnak, mert számára változatlanul a nyugat-európai életforma a minta, és az a fajta fegyelem, ami Ázsia gazdag országaiban uralkodik munkahelyen és oktatásban, cseppet sem vonzó.

Örüljünk tehát, hogy van még kötelező magyar- és történelemérettségi, ami mégiscsak az identitás hordozója és a kultúra átörökítője. Kitűnő matematikus mondása volt: „A matematika a tudományok királynője, és fején a korona a számelmélet.”¹ Szerintem meg a magyar nyelv és irodalom a tantárgyak királynője, mert az erkölcsi neveléshez a legtöbb lehetőséggel bír. Valamirevaló magyartanár erről nem feledkezik meg az esztétikai szempontok mellett.

Akkor miért beszélhetünk mégis válságról ezen a téren? Azért, mert az oktatás anyanyelven zajlik, és ha az anyanyelvi alapozás színvonala zuhanórepülésbe kezd, akkor az egész folyamat csak vergődés. Ott lenne még az éneklés és a tánc is, de a tömegkultúra ezeket is tönkretette.

1 Dr. Czapáry Endre néhai győri matematikatanár gyakori mondása volt (szóbeli közlés).

Mert nem lenne szabad a színpadra visszaszorulniuk! A média a család életébe nyúl bele, egyoldalúan fogyasztóvá tesz minden generációt a kreativitás és a gondolkodás rovására.

Ezzel párhuzamosan tömegessé tették a felső- és középzoktatást, és leszállították az elvárásokat. Igazi vizsgakövetelmény híján a diák teljesen motiválatlan, és arra koncentrá, amit igazán megkövetelnek, és amire ösztönzik. A nyelvvizsgát komolyan veszi, a magyar nyelvtant nem. Így aztán az angoltanáár csodálkozik, hogy miért nem tudják a tanítványai az alapvető grammatikai fogalmakat, és miért telnek el évek eredménytelenül. A magyarórák száma megcsökken tovább évről évre, akárcsak a magyar vizsgakövetelmény. Az angolórák száma tovább nő, szintén eredménytelenül. Van viszont piaca az angol magánóráknak. És akkor megérkezünk ahhoz a problémához, hogy nálunk még mindig attól függ a gyerek boldogulása, hogy hová születik.

Leértékelt anyanyelv, nem létező norma

Az 1950-es években azért volt nagyobb a magyar nyelvészet becsülete az egyetemi hallgatók, későbbi magyartanárok körében, mert úgy érezték, hogy kevésbé átpolitizált, mint az irodalomtörténetet. A 70-es évekre azonban meglehetősen elhanyagolt lett a tantárgy, ellopták a nyelvtanórákat is az irodalom számára, mert annak tananyaga egyre duzzadt. A nyelvtant hosszadalmasabb tanítás nélkül is tudni kellett. A középiskola kissé nagyvonalúan bánt vele, mert az általános iskola a lényegét nagyrészt megtanította. S igényesebb volt az anyanyelvi környezet szóban és írásban egyaránt. Éltek még nyelvjárások. Létezett anyanyelvi norma, és az iskolában a pedagógusok (bármilyen szakosak voltak is) megkövetelték a normakövető nyelvhasználatot.

Egyes országokban ma is van nyelvtörvény, van nyelvvédelem. Nálunk nem lehet, mert a tudományos élet, a közfelfogás tabunak tekinti ezeket a kérdéseket, és senkit sem akar szabadságában korlátozni. Az első számú nyelvművelőnk, aki először pötyögött számítógépes klaviatúrán a tévében, ma már az álom nyelvét kutatja, ami meg a valóságot illeti, csak elvileg létezik nyelvművelés. Valójában ajánlás van, és nem illik nálunk azt mondani semmire, hogy helytelen vagy magyartalan. A lakótelep élhető, pedig szerintem élni csak az életet lehet. Az igekötők jelentése kifordult magából, különösebb indok nélkül. Nem érhető, hogy ha valami valamit el akar, az miért nem jó, és miért kell helyette a kitakar szót használni, ami épp az ellenkezőjét jelentette valamikor. A tárgyatlan igéknek is tárgyuk van. Valamikor csak le lehetett nyúlni valahová, most már valamit is le lehet nyúlni. Az angol tanszékről zengi a direktívát a tekintély, hogy a nyelv fejlődését nem szabad akadályoz-

nem illik *nálunk azt mondani semmire, hogy helytelen vagy magyartalan*

ni, legfeljebb úgy kell tanítani a beszédet, mint az illemszabályokat.

Az érettségi követelményei között szerepel a nyelvhelyesség, de súlya nem nagy. Nem is lesz életre szóló hatása. Annál inkább a médiának. „Igényes” nyelvhasználatra kell törekedni, de

hogy ki mit ért rajta... Legalább a közszolgálati adókon lehetne anyanyelvi lektor, aki a feliratok helyesírási hibáit kijavítja, vagy nem engedi, hogy a hírek szövegében naponta ötször rosszul ragozzák az ikes igéket! A színházokról és a színművészeti képzésről nem is szólva... Igen messze van a Kazinczy-verseny követelményeitől az előadóművészek kiejtése. A könnyűzenében, sőt a vallásos ifjúsági énekekben is ismeretlen fogalom a prozódia.

Aminek szabályai vannak, azt manapság le kell bontani. Az, hogy a nemzeti érték védelemre szorul, úgy látszik, nem vonatkozik az anyanyelvre. Nincsenek jogai, bármit el lehet követni vele szemben büntetlenül.

A nyelvvizsgákon aztán mindenki haptákba vágja magát. Magyarból illet nem kell letenni. De nem azért, mert tudunk magyarul. Hanem mert nem fontos. Amúgy érdekes lenne lemérni, hány született magyar felelne meg egy középfokú magyar nyelvvizsgán.

Leértékelt magaskultúra

A média műve az is, hogy az internet hozzáférhetővé teszi mindenki számára a magaskultúrát, mégis egyre kevesebben fogadják be. A fogyasztó „választhat, de sok rossz között jót alig talál”.² A műveltség fogalma átértékelődött. Magaskultúrán élő ember közelébe sem megy egy tévés vetélkedőnek, mert nem kerülheti el a szubkultúrára vonatkozó kérdéseket, amikre kár a drága időt pazarolni. Pedig épp az ilyen népszerű műsorok kelthetnék fel a széles tömegek érdeklődését, igényét a komolyabb művészetek és tudományok iránt. Legalább a közszolgálati csatornák adnának teret számukra, közösségformálás keretében, ahogy a zenei tehetséggondozó programok teszik! Az a szemlélet is Nyugatról terjed, hogy a szubkultúra egyenrangú a magaskultúrával, mindennek egyforma a becsülete. Nálunk valaha az alacsonyabb iskolai végzettségűek is igényelték a versesköteteket és a komolyzenei koncerteket, ma meg az értelmiség nagy részét sem érdekli.

Az az igény, hogy legyen általános műveltségünk, a múlté. Általános? Még a műveltség sem fontos. Az olyan világkép, ahol fiókokba rendeződnek a dolgok, pontosan meghatározva, már nem divat. Rekeszek és táblázatok helyett felhők vannak. A barokk volt az utolsó korstílus, egységes világértelmezéssel, sőt vallási alappal.

Lényegében a kultúra vallási magja tűnik el Európából. A gyökér, ami megtart, mert az életadó közegből táplálkozik. „Ami testtől született, test az, ami Lélektől született, lélek az.” (Jn 3,6) A kultúra lelke a vallás.

Erkölcsei száműzetés

Napjainkban már elképzelhetetlen színvonalon zajlott az irodalmi nevelés az 1980-as években Magyarországon. Akkor nem is tartottuk számon, hogy az anyanyelvi alapozás miből áll,

² *Apácák.* A Madách Színház előadása. Alfa Studio, 1993 (hangkazetta).

olyan természetes volt a léte. Az anya beszéde, éneklése, mesélése, az óvoda verstanítása, a könyveken való nevelkedés az iskola minden szintjén lehetővé tette, hogy a középiskola már az elemzőkészség, az önálló meglátások, az olvasóvá nevelés, a könyv iránti igény kialakítása céljait tűzze ki, és komoly elvárásai legyenek a szövegalkotás terén is.

S már ekkor megjelentek azok az elméletek, amelyek mindenk fölé helyezték „az irodalmi”, „az esztétikai” szempontokat. A művek tantervi kiválasztását ezzel indokolták. A 90-es években, a rendszerváltás utáni lelkesedés közepette többen hiába hangoztattuk azt a célkitűzést, hogy a diák korosztályi érdeklődése, személyiségfejlődése is játsszon szerepet a tananyag felépítésében, válogatásában. Ez a mai napig nem következett be. Hatalmas szakadék tátong a mai, még gyerekesebb és anyanyelvileg felkészületlenebb diák világa és a művek világa között. Mivel egy egész társadalom nem olvas, a magyartanár a kötelező olvasmányok minimumát sem követeli meg; beéri művek részleteivel és filmfeldolgozásával.

A magasröptű elméletek a 70-es évektől valóban Európa felé közelítettek minket – az akkori Európa felé –, s komoly esztétikai bevezetőkkel indultak az irodalomtankönyvek. Az „irodalmi” és „esztétikai” szempontok komoly világnézeti alapállást képviseltek, s szépen is hangzottak akkor, amikor a marxizmus hegemoniáját kívánták megtörni. A rendszerváltás után azonban sajátos kontextusban kerültek elélem.

Egy gimnázium novellaíró és -elemző versenyt alapított, zsűrinek pedig egy közeli tanárképző főiskola magyar tanszékét hívta meg. A rendezvényt üdvözölte az 1992-ben létrejött regionális oktatási központ is, és különdíjat ajánlott fel rá. Ezért kérte a zsűrit, hogy ezt a jutalmat annak a versenyzőnek ítélje oda, aki az erkölcsi problémákat a legsikeresebben fogalmazza meg. A zsűri tagjai megvetően utasították vissza a kérést, mondván, hogy semmiféle ilyen szempontot nem hajlandók figyelembe venni. Számukra kizárólag az esztétikai színvonal irányadó.

Nagyszerű eszköz van a kezükben a mai napig, ha éppen világnézeti harcot folytatnak valakivel. Amint az új alaptantervbe vagy érettségi követelményrendszerbe valaki olyan művet akar behelyezni – nem valami helyett, csak mellé! –, ami az ő világnézetükkel nem egyezik, akkor azonnal leminősítik esztétikailag, de amúgy stilisztikai elemzés nélkül. Leginkább olyan művekkel fordul ez elő, amelyekben erkölcsi tanítás, hazafias érzélem, nemzettudat, vallásosság, egyházi személy vagy hagyomány szerepel, és mindez értékékként jelenik meg. Máris giccsnek nyilvánítják. Nem kell mondanom, hogy Nyugatról jött ez a magát megkérdőjelezhetetlennek tartó szemlélet. S azt sem, hogy nevezett főiskolai tanárokból azóta egyetemi tanár lett, és ma is az ő kezük alól kerülnek ki pedagógusgenerációk.

Nemrég egy kiváló magyar szakos tanárral találkoztam, aki rendszeresen publikál, kutat, átfogó irodalomelméleti könyvét is kiadták, városában szakmai tekintély, ahol a legnívósabb középiskolában tanít. Már ő sem tud változtatni az olvasás hiányán, de az erkölcsi nevelést tartja a magyartanítás legfontosabb céljának és örömének. Könyvekben ezt sem terjesztheti. Mit szólna „a szakma”?

Amúgy maga az erkölcs fogalma is hatalmas átalakuláson ment keresztül. Nem baj, hogy változott, de inkább szegényedett, mint gazdagodott. Az ember egy darabig használ bizonyos

szavakat, s miután látja, hogy mások nem értik, leszokik róluk. Többnyire elvont fogalmak az erkölcs és a vallás köréből: megalkuvás, szemérem, eszme, szűz, üdvösség, jegyesség, és még lehetne gyűjtögetni. Csak hogy egyetlen kis szeletét villantsuk fel az erkölcsi fogalomalkotásnak, hozzuk fel példaként, hogy ha egy érettségien elemzendő novellában a diák egy női szereplővel találkozik, aki elkeseredésében leissza magát, mert kiderült, hogy nős a férfi, akiről azt hitte, hogy feleségül fogja venni, nem érti, hogy mi a probléma. Ez még a két világháború közötti külváros világa, de Magyarországon még az 50-es és 60-as években is hosszú jegyesség után házasodtak a fiatalok, és az esküvő tényleg határkö volt. Amikor a 70-es évek meghozták nálunk is a szexuális forradalmat és a fogamzásgátló tablettákat, az idősebb generációk még mindig a régi minta szerint próbálták nyomást gyakorolni a fiatalokra. A falusi nénik számolgatták, kinek hány hónapra született a gyermeke az esküvőjéhez képest. A filmek ugyanebben az időben már egészen más mintát mutattak, és idővel meg is tették a hatásukat.

Kötelező trágárság

Ismerek egy fiatal nőt, aki egyetemen tanít, idegennyelvi tanszéken, s emellett élvonalbeli folyóiratokban novellái jelennek meg magyarul. Ismerem az életét is, a küzdelmeit, anyai és egyéb családi gondjait. A műveiben semmit nem látok, amit az életéről tudok, és ami összekötné a mai magyar társadalom tagjaival. Működik az öncenzúra. Aztán az írók olvassák és megdicsérik egymást.

A közönségikert hajhászó posztmodern hírességek is a mai írók egyik változata. Nagyon különböző világnézetű és tematikájú, ám a legmodernebb és legdivatosabb kifejezésmódon megszólalókat nevezem így jobb híján, bár van egy házi használatú kategóriám is, de azt nem merem közzétenni. Ebben a szépirodalomban perverzitás, részegség, önkívület, minden tabu megdöntése, pornográfia, de legalább trágár kifejezések nélkül egy tapodtat se! Vannak tényleg kitűnő írói teljesítmények, ha nyelvi eredetiségüket, írni tudásukat tekintjük, csak azt sajnálom – és ezzel nem vagyok egyedül –, hogy miért nincs bátorságuk a szerzőknek elhagyni ezeket a motívumokat belőlük. Mert szervesen a műhöz tartoznak? Úgy érzem, nagyon is öncélúak! Az olvasók keresnek valami mást, de lépten-nyomon ilyen könyvekbe botlanak. Kellene valami marketing az ettől eltérő ízlésvilághoz tartozó művek terjesztésére... Ha író lennék, így hirdetném magamat: nincs szükségem trágárságra.

No persze erkölcsstagadó esztétáink szerint bennem, az olvasóban van a hiba. Lassan elfogy az ő táboruk is, mert az emelt szintű magyar érettségire egyre kevesebb a jelentkező. Ott mindig van valami posztmodern sztár a szóbeli tételsorban. Érdekes, hogy a fiatalság sem élvezi, amit élveznie kellene. Sem a rejtjelezett nyelvezetet, sem az ingereket. Talán az a baj, hogy amit rejtjeleznek, az nem közkinccs. Talán nem is kinccs.

A magyartanárok többségének és az írók kisebbségének meg kellene találniuk egymást...

Működik az öncenzúra. Aztán az írók olvassák és megdicsérik egymást.

Kényszerdigitalizáció

Vagy már fel is adtuk a könyvolvasást? Marad az internet a 8 másodperces érdeklődéssel? Nem kellett volna, hogy egy egész társadalom megadja magát a digitalizációnak. A technikának nem behódolni kell, hanem engedelmességre kényszeríteni, uralni. A fiatalságot pedig nem odadobni mindennek, ami új. A felnőtt világ viselkedik éretlenül évtizedek óta. Mintha az élet megállt volna valamikor a 80-as években, amikor úgy hitték: a liberalizálás, a kötöttségek alóli felszabadulás programja viszi előbbre a világot. Emlékszem, a 90-es években sem lehetett nyilvánosan megkérdőjelezni az agresszív filmek hasznosságát, ha nem akartuk magunkat neveltségessé tenni. Kritikusok és más értelmiségiek közölték velünk, hogy az ember épp ezeknek a rémségeknek a megtekintésével szabadul meg belső feszültségeitől. Szó sem lehetett róla, hogy a gyermekeket ezektől eltiltsák. Mire az évszámok karikák megjelentek a tévéképernyőn, a gyerekek régen átszoktak a számítógépre, a tabletre és az okostelefonra, a szüleikkel együtt.

Most ezek bűvöletében él a magyar társadalom. Végre olvasom, hogy Uzsálné Pécsi Rita a száz évvel ezelőtt alkalmazott pálinkás kenyérhez hasonlítja az okostelefont és hatását, s óva inti a szülőket, hogy túl korán a gyerek kezébe adják. De ezt a cikket a célzott réteg el sem fogja olvasni, a nagyszülő pedig meg sem meri mondani a gyerekeinek. Akár az oltás, a digitális eszköz sincs kikísérletezve, sőt eszébe sem jut senkinek, hogy a hatását mérje. A fenti szerző a virtuális ingerek helyett a személyiség és személyesség, a társas kapcsolatok nélkülözhetlenségére hívja fel a figyelmet, és arra, hogy a nevelés nem csak értelmi jellegű. Én épp az értelmi képességek, a koncentrációképesség romlását tapasztalom a jelenlegi diákságnál, és ezért tartom veszélyesnek, hogy gyakorlatilag soha nincs kivéve a kezükből a digitális eszköz. Csak néhány iskolát ismerek, amelyben vették a bátorságot, le tudták győzni a belső ellenállást, és meg tudtak állapodni az okostelefon tanítási idő alatti teljes kiiktatásában. Hasonlóan vannak kollégiumi vagy nyári tábori példák is arra, hogy alapfeltétel ezeknek a szabályoknak a betartása. Ezek a kevesek előnyös helyzetbe hozzák a diákjaikat, és ismét csak ott kötünk ki, hogy mi lesz a többi iskolával, és hol van az esélyegyenlőség? És honnan vegye vonzerejét a tanári pálya, amely egyre inkább a zsákban futáshoz hasonlít?

Azt a balítéletet vélem felfedezni a közgondolkodásban, hogy valamiféle hátránytól féltik a gyerekeket, ha eltiltják őket valamitől. Egyrészt már maga a tiltás, a nemet mondás kényelmetlen a mai szülőnek, mert nem meri a szülői szerepet vállalni. Másrészt él az előítélet, hogy ami új, az modern, és ha valaki abból kimarad, akkor nem képes a többiek által elsajátított tudást megszerezni, lemarad társaitól, netán ki is közösítik. Az átlagos iskola is hasonlóan gondolkodik, és nem meri kizárni az eszközt a tanításból. Sőt, a tanárt arra kényszeríti, hogy „a kor kívánalmainak megfelelően képezze tovább magát”, és a tanítás során a tantárgyának megfelelően alkalmaztassa a gyerekekkel a mobiltelefonjukat az ismeretek megszerzéséhez. Arra nincs válasz, hogy mi a teendő, ha a gyerek szenvedélybetegként egy percre sem tud elszakadni a mobiljától, és arra sem, hogy lassan már másról sem szól az iskolai élet, mint hogy ki, mikor, miért és hogyan, mit csináljon, és mit ne csináljon az okostelefonnal. A számítástechnika nem azonos éppen ezzel az eszközzel, és igenis fontos, hogy a tanár a diák munkáját képes legyen

ellenőrizni, követni. Kicsit több előzetes módszertani tanulmányra lett volna szükség, mielőtt mindenkinek fejest kellett ugrania ebbe a nagy lehetőségbe.

A digitális ismeretszerzés nagyon hasznos annak, akinek a tudása megalapozott és rendszerezett, értékrendje már legalább kialakulóban van, s ez alapján szelektál a korlátlan mennyiségű és mindenféle minőségű információból. A kreativitást is bizonyos képességek, készségek birtokában fejleszti. A gondolkodási folyamatok begyakorlása nélkül azonban inkább árt az eszközre való állandó támaszkodás. Az örökös „mankó” nem edzi az akaraterőt és magát az agytevékenységet. Azért, mert feltalálták a gépkocsit, még nem kell leszokni a járásról, mert az embert embernek kellene megőrizni. És ha már mindenképpen a gép előtt telik az idő, legalább megtaníthatnánk tíz ujjal gépelni a klaviatúrán a gyerekeket!

Ezen a téren is hasznos lenne némi egészséges konzervativizmus. Látni, hogy a pedagógiai értékelést is nagyon rossz irányba viszi a gyors, gépies és kényelmes módszerek alkalmazása. Azt miért nem tanuljuk meg a bámult Nyugattól, hogy minden tantárgyban fontos szerepe van az esszének?

A Nyugat nem abban fog elpusztulni, hogy elkényelmesednek a diákjai, vannak más problémái. Mi viszont nagyon leépülhetünk ezzel a link, felületes, fegyelmezetlen csapongással, szétzórtsággal, amire az okostelefonozás készlet. Az agy soha nem pihen, és soha nem dolgozik; a személyiség szétesik, az idő szétfolyik, a tevékenységeknek nincs határuk. A fejlett országok talán megengedhetik maguknak, hogy a közoktatásuk gyakorlatilag a gyermekmegőrzés irányába haladjon, és miután diákjaik elég jól érezték magukat az iskolában, érettségi után néhány évet eltölthetnek a felsőoktatásra való előkészületekkel, majd mindegy, hány év múlva végeznek a felsőoktatásban, a hiányzó munkaerőt meg pótolják agyelszívással. Nálunk is megjelent már ez a ráérős stílus – kérdés, hogy tényleg ezt akarjuk-e, illetve meg tudjuk-e fizetni.

Ezt a jelenséget rajtam kívül senki sem tartja válságnak, inkább természetesnek. Számomra maguk az emberi képességek értékek, és ezért tartom sajnálatosnak. De ha valaki a versenyképesség problémáját veti fel, és gazdasági tényezőként néz az emberre, akkor is felteheti a kérdést, hogy nem inkább a távol-keleti munkamorált kellene-e utánozni, és mivel lehetne erre a mieinket ösztönözni. Lehet, hogy ezek az országok földrajzilag messze vannak, de globális világunkban tudnánk többet foglalkozni velük. Nekik volt arra kapacitásuk, hogy ellessék a mi tudásunkat – nekünk is kellene annyi szerénység, hogy utánajárjunk, mit tudnak nálunk jobban.

Magyar válasz

A gazdaság terén megszületett a magyar modell, s ezért rajtunk a világ szeme. Oktatás terén azonban nagyon hiányolom az igazi áttörést. Igaz, van, aki szerint ez a rendszer olyan, mint a tankhajó, rendkívül lassan tud csak irányt váltani. Nemcsak a szervezeti összetettsége, személyi feltételei miatt, hanem mert óriási ideológiai nyomás ül rajta, az ideológiák pedig tabukérdések a mai Európában. Válságjelenségnek tartom ezt is: a józan ész, az érvelni tudás hiányát.

Félreértelmezzük helyzetünket, ha azt hisszük, hogy az erkölcsi nevelés és a médiamanipuláció elleni küzdelem új tantárgyak bevezetésével el van intézve. Mondhatnám azt is, hogy a hagyomány

és tekintély nélküli tantárgy szinte lepereg a gyerekről, de még inkább igaz, hogy ha alacsony szintű a szövegértés, akkor hiába próbálunk érvelési technikákat tanítani. Ha az alapvető nyelvi és logikai készségek és képességek fejletlenek, akkor semmilyen tartalom nem jut célba.

Önmagukban sem a régi, sem az új tartalmak és módszerek nem okoznak válságot. Az oktatás nem más, mint magának a tradíciónak az átadása. Ez a természete. A tartalmának, az üzenetének kell elsődlegesnek lennie. Egy mohamedán számára nem kétséges, hogy mit kell megtanítani, és nem okoz problémát a magolás, a lexikális anyag, és nem fog fanyalogni, hogy túl poroszos és frontális a módszer. Az ortodox zsidó iskolás tudja, hogy a közössége fennmaradása, a vallása átörökítése a tét, és a könyvet soha nem fogja nála felváltani az okostelefon. Illetve az okostelefon használata sem fogja eltántorítani a Biblia olvasásától. A mi válságunknak a lényege, hogy az új mellől, aminek természetesen helye van az oktatásban, nevelésben, fokozatosan száműzzük a régít. A nyugatiak a történelmet irtották ki a saját világukból, ami a jelenük megértésének az alapja lenne; mi az anyanyelvet, ami pedig minden további ismeret elsajátításának alapja lenne. Ők eltörlik a kínos gyarmati vagy diktatórikus múltat; mi elnyomjuk a saját nyelvünket a nagy igyekezetben, hogy modernnek, haladók, fejlettek, nyugati nyelvet beszélők legyünk. Vagyis mind a két esetben magunk alatt vágjuk a fát.

Az építészettünkben, a filmművészetünkben, a virágzó civil életben van áttörés országunkban, nemzeti közösségünkben, határon innen és túl. Bizonyos művészeti ágakban és tudományterületeken kimondottan virágzásról, sőt virágkorról beszélhetünk. Ismerjük azonban a dualizmus korát, amely szintén virágkor volt, de egyben „vidám apokalipszis”, és az utókor levonta már a következtetést, hogy némely tekintetben nagyon gyanútlanok voltunk, alábecsültük a ránk leselkedő veszélyeket. Valami olyan éberségre és önismeretre lenne szükség, amilyennel az örökre fiatal Petőfi rendelkezett.

Furcsa, hogy konzervatív intelmeimmel egy lázadó, forradalmár XIX. századi költőre utalok. Életművének arra a részére, amely a magyarság identitáskérdéseivel foglalkozik. Ez a hagyomány a mi önértelmezésünk nagyon fontos része. Ahogy Hamvas Béla *Öt géniusza* is az, egyéb műveivel együtt. A nemzeti létnek tartalma van, nem holmi frázis.

Petőfi minden történelmi pillanatban újraértelmezi a magyarságot, és mindenfajta válságra reagál. 1844, a reformkor kellős közepe a heves ifjú számára nem elég kihívás, talán mert életkora és társadalmi helyzete folytán nem lehet részese a lényeges történéseknek. A kalandozások korába vágódik vissza, s háromszor is megverseli Lehel kürtjét. Először a *Mért nem születtem ezer év előtt?* című versében:

„Vagyok henyélő század gyermeke,
Hol megdalolni méltó tárgyam nincsen:
S ha volna is, mi lenne sikere?
Sínlődik a nyelv terhes rabbilincsen.”³

3 Petőfi Sándor összes költeményei. Budapest, 1974, Szépirodalmi Könyvkiadó, 198

Épp a vers keletkezésének évében lett hivatalos nyelv a magyar, de ő már előbbre jár, és a sajtószabadság hiánya jelenti számára az értelmes cselekvés akadályát. Még nem érzi ekkor, hogy néhány év múlva módjában áll véresebb harcokban részt venni, mint Lehel idején.

Folytatja a reformátorok, Zrínyi, Berzsenyi és Kölcsey nemzetostorozó hagyományát; elhívása prófétákéra emlékeztet. Bűnökről szólva az önfeláldozás hiányát, az identitás erőtlenségét és az igaz hazafiak iránti hálátlanságot, méltánytalanságot rója fel a korabeli magyarságnak (*A magyar nemzet* [1845]; *A magyar nemzet* [1846]), ahogy azt költő elődei tették. De modernebb gondolkodásra valló elégedetlenségről is tanúbizonyságot tesz: szégyelli hazai elmaradottságunkat (*Magyar vagyok*), a tehetségek külföldre vándorlását és a lehetőségek kihasználatlanságát (*A magyar nemzet* [1846]). Ám a magyarságversek kulcsszava, középponti kérdése a dicsőség, amely az ősök számára megadatott, a késői utódok számára viszont elérhetetlennek tűnik. *A hazáról* című költeményben mérlegeli, hogy saját jelenében – 1845-ben – nemzete történelmének milyen szakaszba érkezett:

„Már rég nem sírtam, s íme most
Pillámon egy könny rengedez.
Magyar nép, vajjon hajnalodnak
Vagy alkonyodnak harmatcseppje ez?

Magyar dicsőség, mi valál?
Hullócsillag? mely tündökölt,
Aztán lehullott a magasból,
És mindörökre elnyelé a föld.

Vagy üstökös vagy, oh magyar
Dicsőség! mely jött s távozék,
Hogy századok multával újra
Lássák fényét a népek s rettegjék?”⁴

Petőfi ugyanúgy természetesnek tartja, hogy egy nemzetnek szüksége van dicsőségre, mint ahogy a magyarokkal szomszédos népeknél ez tapasztalható. Ezt a fajta gondolkodást manapság sokan görbe szemmel nézik, és a dicsőségvágyat, a múlt iránti megbecsülést kifejező szobrok állítását elavultnak tartják, illetve bizonyos nemzetektől rossz néven veszik. Az emlékezés helyétől fosztják meg az embereket akkor is, amikor napjaink divatja szerint a halottakat sír nélkül temetik el, vagy el sem temetik. Petőfi versei is emlékművek, mert amikor megérkezik a nagy alkalom az önfeláldozásra, kitör a forradalom és a szabadságharc, akkor nála nagyobb dicsőítést senki sem ad a magyarságnak (*Jött a halál*):

4 Petőfi Sándor... (3. jz.), 415–416.

„Oh népem, eddig önmagad se tudtad,
Hogy létezel, s most tudja a világ;
Utósó voltál, s íme a legelsők,
Most még ők is bámulva néznek rád.

Melyik magyar nem szégyenlé előbb hogy
Sors átkából magyarnak született?
S melyik nem büszke most reá, hogy isten
Kegyelméből e nemzet tagja lett?
[...]

Elő, elő a zászlóval kezdedben,
Egész Európa teutánad jó,
Te vagy, hazám, most a világ vezére...
Milyen nagy szerep, milyen lelkesítő!”⁵

S bár néhány éve még a világszabadságért akart meghalni, az utolsó versek tanúsága szerint a magyar hazáért halt meg, és a művekben szereplő „mi” a hazával azonos.

A történelem úgy hozta, hogy ennek az ifjúnak a szívében soha nem került ellentmondásba az európaiság és a magyarság. A magyarság is a szabadságért küzdött, akkor is, ha nem „a csaták utolsóiban” vett részt. A vereség számára a nemzethalál közelségét jelentette, és a teljes bizonytalanságot: „Egy szálig elveszünk-e mi? Vagy fog maradni valaki...” (*Szörnyű idő...*)⁶ Ugyanúgy egyedül a hit maradt számára, mint Madáchnak. A vészhelyzet hittel vértelmezi fel a közösséget. A reménység pedig nem szégyenít meg.

Petőfi, mondhatjuk, állandó „edzésben” tartotta magyarságtudatát, és ébren tartotta a rá hallgató közösséget. Tökéletesen betöltötte küldetését. Elindult egy nyugati recepttel, jakobinus volt, de nagyon szerencsés módon soha nem került a kezébe olyan hatalom, hogy felakaszthatott volna egyetlen királyt is. Viszont a saját hazájával azonosulva szavakkal felakaszthatta a hitszegő királyt, és indulatai ugyanarra irányultak, mint a többieké. A francia forradalomtól megérkezett a magyarsággal való sorsközösségbe. Egy orosz fegyver végzett vele, ami különös halál: Kelet és Nyugat összefogásával szúrták szíven. Nekünk mégis Kelet és Nyugat között kell egyensúlyoznunk ma is. (Széchenyi zsinóros mentéhez skótkockás nadrágot hordott, a fején pedig fezt.)

Az a baj ezekkel a nyugati receptekkel, hogy időnként kiderül: amit a haladás feltételeként tartunk számon, az éppenséggel lehet, hogy válságjelenség. Ahogy a jakobinus diktatúra szélsőséges kilengés volt, nem pedig a forradalom csúcsa. Sikerült egy keleti példát is a tudatban úgy elültetni, hogy sokak számára még mindig csúcspontnak tűnik, ez pedig a bolsevik puccs.

5 *Petőfi Sándor...* (3. jz.), 1144–1145.

6 *Petőfi Sándor...* (3. jz.), 1151.

Az orosz nép forradalma 1917 februárjában tört ki, nem októberben. Ami utána következett, az a bolsevikok egy sikertelen, majd egy sikeres puccsa. Forradalma egy nemzetnek lehet. Aki az ellen tesz erőszakot, az nem forradalmár, hanem valami más. A bolsevik a jakobinus példájára épít, az egyik doktriner világmegváltó a másiktól építkezik.

Egy kislány mondta, amikor a keresztyénség európai visszaszorulásáról volt szó, hogy „igen, mert mi fejlettek vagyunk”. Igaza van, de a túlfejlettség már a hanyatlás. És nem tagadhatjuk, hogy elért bennünket, kelet-közép-európaiakat is. Viszont a válságok forradalmakat hozhatnak, s nem feltétlenül vérengző forradalmakat. Megújulást.

Templom és/vagy iskola

Minden kultúra vallásból ered. Minden iskola a vallásoktatásból nőtt ki. Európa nyugati fele már nem is távolodik ezektől a gyökerektől, mert gyakorlatilag megtagadta őket. Az univerzális keresztyénség után a nemzeti szerveződés következett, de ők már ezt is maguk mögött hagyták. A kultúra valláspótlékként még működik, de ez már kevesek ügye. Társadalmi méretekben az igazi igény a szubkultúra iránti, illetve a nem saját kultúra iránti nyitottság. Ezért akik a vallás és egyház részéről keresik az embereket, a szubkultúra nyelvén szólítják meg őket. Ez történik a mai Magyarországon is, mert vallási felbuzdulás utoljára a 90-es évek elején, a rendszerváltást követően volt tapasztalható, azóta egyre inkább háttérbe szorul, a kormányzati segítség, az „augustusi támogató politika” ellenére. A nyelv keresése közben a nyelv elveszti eredeti jelentését. Mert mindez technika, lélek nélkül.

Ahol lélek van, ott nem kell újítás, jó a régi forma. Jó példa erre annak a Kopasz testvér nevű szektás prédikátornak az esete, aki valamikor a 80-as években cigányok között misszionált. Az alig iskolázott, de nagyon összetartó hívek megtértek, életük megváltozott, és a Károli-biblia nyelvén beszéltek hitükről és önmagukról. Az énekeiket pedig maguk szerezték. Így születik a kultúra: beavatással, megmagyarázhatatlanul. Csak a forrást kell megtalálni, és száll az evangélium lélektől lélekig.

A nyugat-európai protestáns országokban sok bezárt templommal, megszűnt gyülekezeti hellyel találkoztam. Nemcsak közöny, hanem kimondottan a vallás jelentőségének a tagadása jellemző. Tökéletesen készek az iszlám befogadására. Thomas Mann-nak igaza van a *Mario és a varázslóban*: valamit akarnunk kell ahhoz, hogy alá ne vessük magunkat a másik akaratának. De ahol belül üresség van, ott mindenki táncol a varázsló szavára.

Kelet-Közép-Európából talán még elő tudja hívni a keresztyén hagyományhoz való kötődést, netán ragaszkodást a nyugati muszlim térnyerés tudatosítása. Illetve felrázhat minket az abban való kételkedés, hogy ez a nyugati multikulturális modell nálunk is működne. Talán halkabbak a finnyáskodó értelmiségiek, akik gúnyolódnak a keresztyén kurzuson. A kontraszelektált pedagógustársadalom és az elnéptelenedett papi, lelkészi kar mellett látni már olyan elkötelezett fiatal értelmiségieket, akiknek szakmai felkészültsége a világ bármely részén megállná vagy

meg is állja a helyét. Mert a keresztyénségnek újra Szent Ambrushoz hasonló kiválóságokra van szüksége. És Magyarországon ehhez vannak adottságok.

Nem Afrikában vagyunk, ahol a hagyományos missziós módszerek működnek sikeresen. Igen erőteljes keresztyén elitképzésre van szükség, s ez nincs elintézve néhány egyházi fenntartású egyetemmel, mert 1945 óta teljesen megszakadt a szellemi életnek nevezhető folyamata. A humán értelmiségből egyszerűen kivészett a vallási műveltség és annak igénye.

Beszédes példája ennek az a módszer, ahogy az irodalomtudomány – s ennek a tankönyvi kivonata – kezeli a vallási tartalmakat. Minden érintett költőnél és írónál elhangzik, hogy „de hite nem tételes vallásosság”. Kihallom belőle a régi marxista fölényeskedést: „hogya is lehetne ilyen hülye egy nagy költő!” Sajnálom, de a költők és írók jelentős része rendelkezett vallási műveltséggel, így kritikusai is igyekezhetnének az elemzett alkotóhoz felzárkózni. Nemcsak bibliai motívumok és témák, hanem dogmatikai elemek is vannak az irodalmi alkotásokban, kezdve József Attila *Betlehemi királyok* című versében az első keresztyén hitvallással: „Jézus Krisztus Isten fia, Megváltó”. Erre épül fel a vers szerkezete.

S folytathatjuk Madáchcsal, akinél a szabad akarat megjelenítését nemcsak filozófiai, hanem teológiai fogalmakkal is meg lehet közelíteni. S ha valaki egy teológus szövegeivel szembesíti a szépirodalmi művet, akkor ne fogják már rá, hogy partikuláris, felekezeti kisajátítás jegyében teszi! A neves teológusok, mint Szent Ágoston vagy Luther nem felekezeti jelentőségűek, hanem épp olyan egyetemes értéket és színvonalat képviselnek, mint az irodalmi alkotók, akik rezonálnak tanításaikra.

Az univerzitásnak Európában hagyományosan része volt a teológia is, sőt a skolasztika az egyetemek születésének idején főszerepet játszott. 1945 után nálunk szovjet mintára kibordulták ezeket a karokat az egyetemekről, és azóta sem vették vissza. Az egyház és állam szétválasztásának, valamint a világnézetileg semleges államnak az elmélete nem engedi, hogy a teljesség újra helyreálljon. Aki bármilyen teológiai oktatásban részt vett, azt látja, hogy ennek nem kellene kizárólag felekezetinek lennie. S nem kellene annyira a periférián mozognia.

A konzervativizmus vállalhatatlansága

Az iskolákban már soha nem lesz fegyelem? Ahogy konzervatív irányba nem fordul a világ, helyesebben a mi világunk, úgy a fegyelmezett és hatékony oktatásra sincs remény rövid távon. Nincs rá társadalmi igény. Amennyi van, azt kielégíti a néhány létező elitintézmény. A családok választják a nekik megfelelő iskolát, és ami a családdal történt, az ebben a civilizációban visszafordíthatatlan.

A nyilvánosság érdeklődése a nemi szerepek szélsőségei felé fordul. Ez elég hirtelen, sokkolóan tört rá a kelet-közép-európai társadalmakra, sőt, talán még a nyugatiak számára is elég követni. De közben túl vagyunk mindnyájan a gyermeknevelés falanszterbe kényszerítésén (madáchi értelemben), és nem is tiltakozunk ellene. Elborzadva tanítunk az ókori Spárta családot mellőző neveléséről, pedig annak ésszerű oka volt: egy militarista társadalom felépítése.

telné ilyen módon atyját és anyját? Természetesen az óvoda és a bölcsőde kihasználása más lapra tartozik, de a tendencia és a hozzáállás statisztikai felmérések nélkül is egyértelműnek látszik.

Nem tudom, miért is tanították valaha neveléslelektanból, hogy a gyermekek 3 éves kor előtt igen szoros kapcsolatot igényelnek az anyával, a testközelséget is beleértve. Erről senki sem mer szólni a közbeszédben, hiszen éppen a bölcsődeügy nagy forradalmát éljük. A politika – érthetően – pragmatikus: meg kell hagynia a választási lehetőséget az anyák előtt, no meg a munkahelyek előtt, hogy otthon maradnak a kisgyermekkel, vagy beadják az intézménybe, csak hogy a fiatalok ne a harmadik megoldáshoz folyamodjanak, a gyermekvállalás elutasításához. A konzervatív megoldás, a „maradj otthon veled”, jelenleg anyagilag sokkal inkább lehetséges, mint valaha Magyarország történetében, de soha nem volt ilyen mértékben elutasítva. A háztartás gépesítése, az étkezések leegyszerűsítése, és még sok más, főleg mentális tényező vezetett oda, hogy a gyermek miatt nem igénylik az új generációk az otthon tartózkodást, legfeljebb ha számítógépen végezhetik *home office* munkájukat. Ha a csemetéjük neveltségével gond van, azt leegyszerűbb tudomásul sem venni, és mindenki mást hibáztatni a konfliktusokért. Nagyon jó ötlet a szülők akadémiaja, amit némely oktatási intézmény elindít, de ez is csak szórványos. Egyelőre a gyerek nem azt kapja, amire szüksége lenne, hanem kárpótlásul mindent, amit pénzért meg lehet venni. De nem lehet megvásárolni, hogy valaki felnőtt korára alkalmas legyen családtagnak és munkaerőnek; és nem mindegy, miféle létező közösség számára nevelődik.

Engem az iszlám győz meg, hogy igenis lehet konzervatívnak lenni. Ezek a társadalmak létkérdésnek tartják a nevelést, és létükért küzdenek. A helyzet felismerése és az identitás az, ami tudatossá teszi őket. 50 évvel ezelőtt nekik is más képük volt a Nyugatról, mint most. A japán példa győz meg, ahol a magas iskolázottság mellett is megmaradt a nők hagyományos szerepvállalása. Ennek is vannak hátrányai (így pl. a férfi és női társadalom számunkra furcsa kettészakítottsága), de több tanulmányozást érdemelne, akár csak a távol-keleti iskolaügy. Augustus császár is meggyőz, hogy lehet családvédőnek lenni, újra pártfogolni az elhagyott vallást és az elhagyott erkölcsöket. A köztársaság válsága Rómában meghozta a megújulást és a békét egy időre. Ennél többet nem lehet elérni, mert az ember nem Isten, viszont a történelmet köteles tanulmányozni, értelmezni és a lehetőségeket megragadni.

A konzervatív fordulat lehet forradalmi. A XVI. századi *re-formáció* nem hagyományellenes vagy avantgárd jelenség, hanem *visszafordulás* a forrásokhoz. (De még az avantgárd képzőművészet is részben visszafordulás az őskori művészetekhez.) Az más kérdés, hogy egy idő után a folyamat olyan irányba fordult: addig „tisztogattak”, hogy az Hamvas számára már a teljesség, az univerzális jelleg, a hagyomány megcsonkítása. De a reformáció pillanata a keresztyénség megújulása volt, valódi német, majd európai forradalom.

A konzervatívok forradalma nem beavatkozás mások életébe, hanem elszánt védekezés a megsemmisülés ellen. Ahogy a lusta magyarok Hamvas szerint nem azért láznak, mert valami újat akarnak, hanem mert nem engedik, hogy megfosszák őket a megszokott életformától. 1848, úgy tűnik, újat hoz, mert alkotmányt és jobbagyfelszabadítást vezet be. De ezt is felfog-

hatjuk úgy, hogy egy nagyon régi világnak, a honfoglalás előtti szabad magyaroknak a jogait állítják helyre. Lehet a recept európai, csak fordítsuk le magyarra.

Helyreállítás. Helyünk a világban az Éden. Vissza nem szerezhethjük, de tiszta dolog vágyakozni rá, és emberi jog a boldogságra való törekvés. Valamikor, kezdetben a felvilágosodás is tudott keresztyén gyökereiről, és Isten adta jogokról beszélt. Ezeket a jogokat fogjuk védeni, ha tisztán felismerjük helyzetünket.

Függelék

12 szútra szalagavatóra

1. Testvériség uralkodik a juhnyájban, testvériség uralkodik a farkashordában. Csak azt nem tudom, mi lesz az akollal, és hol a pásztor?
2. Szabadság az is, ha megkapaszkozhatok egy korlátban. Szabadság az is, ha átvetem magam a korláton. Az meg a hazugság, amikor korlátnak nevezzük azt, amit ide-oda tologatnak.
3. Szabad ember lévén tartozhatok a többséghez, és tartozhatok a kevesekhez. A többség a sehonnai bitang ember, a kevesek azok, akiknek NEM drágább a rongy életük, mint a haza becsülete.
4. A nyugati embernek igényes a környezete, gyenge az identitása. A keleti embernek erős az identitása. A székelyeknek szép a környezetük, és erős az identitásuk. Akkor kire érdemes odafigyelni?
5. Sodor, sodor a globalizmus árja. De magamra ölthetek három úszómellényt: a tanulást, az önellátást és a tulajdont.
6. Miután meghalt a pap, meghalt a tanító, meghalt az apa, kérdezzük meg a médiát: merre is járunk?
7. Ünnepe az, amikor emberek állnak körbe, dicsőítenek valakit, és nem fújják el az örökké égő lángot. Az Isten van középen, és nem a torta.
8. Széchenyi azért lett a legnagyobb magyar, mert meg akart felelni a szerelmének. Az igazi szerelem a legjobbat hozza ki belőled.
9. Az életed rendeltetését egyedül a Teremtőd és Megváltód ismeri. Te szereplője vagy annak a történetnek, amit rólad ír, egyedül rólad.
10. Talán úgy érzed most, nagyon jól megvagy az egyházad nélkül. Az egyházad azonban meg fog halni nélküled és a gyermekeid nélkül. Az az egyház, amit rád bíztak.
11. Az énekeskönyvek legszebb részei a Jézus-énekek. Lehet ilyen szerkezetű a te életed könyve is. A keresztyénség az egyetlen vallás, ahol Isten feláldozza magát az emberért. A keresztyénség az, amibe mi „beavatva” (Hamvas Béla) vagyunk.
12. Van úgy, hogy ítélet alatt áll egy nép, egy csoport, egy ember. De nincs az a válság, nincs az a mélypont, ahonnan ki ne emelne a mindennél erősebb KEGYELEM.

Mit gondoljunk a házasságról?

**Räsänen, Nilo és Päivi: Mit gondoljunk a házasságról?
Budapest, 2019, Evangéliumi Kiadó és Iratmisszió, 80 o.**

Sok keresztyén ember kísérté aggodalommal 2022 elején Päivi Räsänen perét, melyet azért indítottak ellene, mert egy bibliai igével számon kérte egyházát az LBMTQ rendezvények támogatásáért. Az ígét Pál apostol római leveléből idézte: „Ezért kiszolgáltatta őket Isten gyalázatos szenvedélyeiknek: mert asszonyaik felcserélték a természetes érintkezést a természetellenes-sel, ugyanúgy a férfiak is elhagyták a női nemmel való természetes érintkezést, és egymás iránt ébredt vágy bennük: férfiak férfiakkal fajtalanokodnak, de el is veszik tévelygésük méltó büntetését önmagukban.” (Rm 1,26–27)

A vád az volt ellene, hogy kijelentésével megsértette az LBMTQ közösséghez tartozó emberek jogait; számunkra, keresztyének számára pedig az volt a per tétje, hogy szabad-e még keresztyén módon gondolkodni a mai Európában vagy mindent felülír a *genderideológia*, s a keresztyénségre mártíromság vár.

Hála Istennek, Räsänenet felmentették, így a keresztyénség fellelegezhetett. De az az ideológia, amely gyökeresen mást tanít a nemekről és a házasságról, mint a Szentírás, és azzal

az igénnyel lép fel, hogy tanításával mindenkit átforgalmadjon, szükségessé teszi, hogy az egyház népe újra átgondolja lépésről lépésre, hogy mit tanít a Szentírás a nemekről, a nemek kapcsolatáról és a házasságról. Szükséges ez azért, mert már itt-ott az egyházban is megjelentek a

az volt a per tétje,
*hogyan szabad-e még keresztyén módon
gondolkodni a mai Európában*

gendertanok megfelelő gondolatok, magatartások, pedig nekünk, Krisztus egyházának minden világból jövő hatást a Szentírás mérlegén kell megmérnünk, s az alapján gondolkodnunk, cselekednünk, és viszonyulnunk is a világ hatásához. Különböző elveszítjük hitünket, s nem leszünk méltók a szép keresztyén névre. (A keresztyén szó azt jelenti: Krisztus-követő.)

Päivi Räsänen és férje, Nilo *Mit gondoljunk a házasságról?* című műve éppen ebben van segítségére minden keresztyén embernek és minden gyülekezetnek is. A könyv rövid, egyszerűen megfogalmazott fejezetekben veszi sorra a *genderideológia* által kikezdett szentírás tanításokat, ugyanakkor a házasság, a nemek kapcsolata tekintetében a múltban elkövetett bűnöket és a Szentírással szintén össze nem egyeztethető gondolkodást is bírálja. A szerzők

így fogalmazzák meg írásuk célját: „Ez a kis könyv a mi nyilatkozatunk, melyben a keresztyének és a keresztyén hit szempontjából vizsgáljuk meg a házasságot.” (7) Ugyanakkor azt is hangsúlyozzák: „Ezt a témát elsődlegesen

minden világból jövő hatást a Szentírás
mérlegén kell megmérnünk,

teológiai szempontból kell megvitatni, mert mindez az egész keresztyénség lényegét fogja érinteni.” (9)

És valóban, kristálytisza teológia szól meg könyvük lapjain. A szerzők bemutatják Isten teremtett rendjét, amelyben az ember férfi és nő, akik egyenrangúak egymással, és mindketten Isten képmásai, akik ugyan különböznek egymástól, de a különbözőség nem teremt alá- és fölérendeltséget közöttük. Gyönyörű kifejezéseket használnak: „Istené a szerzői jog fölöttünk” (10), „a férfi és a nő egy közös »emberségen« osztozik” (12) – írják. Ha szétnézünk a környezetünkben, akkor Isten teremtési rendjét látjuk, hiszen lányokat és fiúkat látunk, akik családban növekednek, férfiakat és nőket látunk, akik házasságban élnek. Hangsúlyozzák azt is, hogy a szexualitás is Isten adománya, tehát jó, ezért nem tekinthetjük megvetendőnek vagy lenézendőnek.

A szerzők jól látják, amit azonban sokan nem tudnak megkülönböztetni: hogy a világban ma már nem csak a teremtettség nyomait láthatjuk, mert az ember teremtése után történt valami, ami létrehozta a bűnt, a rosszat az emberben és a világban. S ez az esemény a bűneset, amikor az ember nem az Isten szavára hallgat, aki őt alkotta, akitől minden jót kapott, hanem az ismeretlen kigyóéra, és inkább hisz annak, amit a kigyó mond Istenről, mint amit ő tapasztalatból tud róla. Tragédia ez, ami mindent megront ebben a világban. Megrontja a férfi és a nő kapcsolatát, a házasságot, a szexualitást már régi időktől fogva, most pedig kikezdi magát a nemi identitást is, ezzel együtt pedig tönkreteszi az embert. „Az emberiség mindmáig menekül az Isten elől” (20) – olvassuk a könyvben ennek az állapotnak világos megfogalmazását.

Jól felismerhető a könyvből, hogy szerzői evangélikus-lutheránus keresztyének, mert különösen fontosnak tartják, hogy a törvényről és az evangéliumról, és a kettő megkülönböztetéséről beszéljenek. Valóban fontos ez ahhoz, hogy megértsük Isten akaratát ebben a témában is. Tehát Isten törvénye őrzi a teremtett világ jó rendjét, s az embernek is az a jó, ha Isten törvényét elfogadja és megtartja. Az Isten törvénye sok mindent előír az ember számára, gondoljunk csak a tízparancsolatra, de legfőképpen a szeretet kettős nagy parancsára. A bűneset óta azonban az ember képtelen arra, hogy Isten törvényét, – úgy ahogyan Isten megköveteli – megtartsa. Ezért mindenben, ami Isten jó teremtése, az ember által megjelenik a bűn: a nemi kapcsolatában, a házasságban, a szexualitásban is. Ezért hangsúlyozza a könyv, hogy az eltérő nemi viselkedésmódok, az eltérő szexuális formák nem egyenlők. „Az emberről alkotott keresztyén nézet szerint minden személy egyenlő és egyenlőképpen értékes a szexuális irányultságától függetlenül. Az egyenlőség azonban nem jelent egyenlőséget a szexuális viselkedésben. A szexuális viselkedés különféle módjai erkölcsileg nem egyenlők.” (57) Amikor pedig Pál apostol

műve éppen ebben van segítségére minden keresztyén embernek és minden gyülekezetnek is.

„Istené a szerzői jog fölöttünk”

mindenben, ami Isten jó teremtése, az ember által megjelenik a bűn

fent idézett igéire utal a könyv, akkor megjegyzi: „Az apostol nem azzal foglalkozik itt, hogy mit érezhet valaki természetesnek vagy természetellenesnek, hanem a teremtés művére utal.” (66) A homoszexualitás tehát nem Isten jó teremtési rendje, amelyet törvénye is őriz, a homoszexuális ember ezért nem alkalmas az Isten akarata szerinti házasságra. „A saját nemével való szexuális gyakorlat ellentétben áll azzal, ahogyan Isten a világot megalkotta.” (67)

Az egyház népe azonban ismeri Isten törvénye mellett evangéliumát is, amely hirdeti, hogy minden ember bűnös, és minden bűnös embernek van bűnbocsánat, mert Krisztus ezért halt meg a kereszten. Halálával bűnbocsánatot szerzett minden embernek. Tehát bűneink, s köztük házasságunk, szexualitásunk bűnei miatt is, könyörögve kérhetjük őt, hogy bocsásson meg, és hangolja szívünket, lelkünket Isten igéjének, törvényének, akaratának hullámhosszára. A

Az egyház népe azonban ismeri Isten törvénye mellett evangéliumát is,

gyülekezet pedig, amelynek tagjai már számtalanszor átélték Isten bűnbocsátó kegyelmét, és szeretetét, ezzel a szeretettel forduljanak azok felé, akiket terhel a homoszexualitás, akik nem tudnak házasságot kötni, akiknek bármi okból

hiányuk, bánatuk, keserűségük van. „Az egyháznak olyan helynek kell lennie, ahol az ember meghallhatja Isten igéjének tanítását, és ahol imádkozhatnak érte. Nincs jogunk Isten akaratát és kegyelmét elzárni. A gyülekezetnek felebaráti szeretetet kell tanúsítania a homoszexuálisok iránt, és kifejezetten támogatnia kell azokat a homoszexuálisokat, akik életmódjukban az apostol tanításához szabják magukat.” (64)

A könyv még jó néhány igehely értelmét bemutatja, foglalkozik egyéb kérdésekkel is, mint pl. a poligámia. Kár, hogy fordítását nem egyházunk szakértői végezték, mert számunkra kissé zavaró, hogy a Szentlélek minden alkalommal Szent Szellemnek van fordítva. Sajnos néhány fordításbeli probléma is maradt a könyvben. Mindezek ellenére minden keresztyén embernek

Kár, hogy fordítását nem egyházunk szakértői végezték,

értékes olvasmány, amely apró, zsebkönyv mérete miatt elfér a táskánkban, a zsebünkben, olvashatjuk útközben, buszra várva, bármely töredékidőt kihasználva is. De gyülekezeti közösségekben is lehet beszélgetést irányító

anyag. Erre maguk a szerzők is buzdítanak bennünket. S igazuk van, mert ahogyan írják: „Mivel mindig fennáll a veszélye annak, hogy valakit megtévesztenek, és így elveszik, a figyelmeztetésre szükségünk van nekünk is és gyülekezetünknek is. Végzetes dolog elhagyni Isten igéjét.” (73)

Annál boldogítóbb viszont, ha e könyv szerzőinek nyilatkozata a mi nyilatkozatunkká is válik, általuk megértjük Isten igéjét a teremtés jó rendjéről, a bűnről, a törvényről és az evangéliumról, s ennek alapján tudunk gondolkodni homoszexualitásról, *genderről*, bármely világi divatideológiáról. Szeretettel ajánlom Olvasóinknak e könyv olvasását!

Válasz a Ki kardot fog című reflexióra*

Zászkaliczky Pál észrevételeire három szempontból adok választ.

Elsőként teológiai megközelítésben. Isten igéje kétféleképpen szól hozzánk: mint törvény és mint evangélium – hangzik a lutheri meghatározás. Amikor a Szentírás olyan súlyos etikai témát magyaráz, mint az erőszak alkalmazása, nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt, hogy itt a törvény szólal meg. A törvény legfőbb értelme

– hagyományos kifejezéssel élve: haszna (*usus*) – pedig az, hogy szembesítse a bűnös embert az elveszettségével, a kárhozát által való fenyegetettségével (*usus theologicus*). Amikor tehát

az Újszövetség radikális ellenszeregetre biztat, azzal elsősorban nem valamilyen ideális társadalom felépítését szorgalmazza, hanem a keresztyének egymás közötti és kifelé is mutatott példaadásán túl éppen a gyengeségünkre, az életünket megnyomorító bűn súlyára hívja fel a figyelmet.

Mivel az ember bűnös, ez a közösségi létezésére, így az általa alkotott államra és társadalomra is rányomja a bélyegét. Éppen ezért van szükség arra, hogy a világi hatalom adott esetben erőszak alkalmazásával is megvédje az állampolgárok nyugalomát, biztonságát, anyagi javait, testi épségét és életét. Ritkán gondolunk bele, de valójában ebben az esetben is Isten igéje érvényesül, mégpedig a törvény úgynevezett első haszna (*usus politicus*). Amikor a rendőr kényszerintézkedést foganatosít a bűnözővel szemben, amikor a bíró jogokat korlátoz, és börtönbüntetésre ítél valakit, amikor a katona fegyverrel védekezik a határon egy ellenséges katonával vagy akár egy erőszakos határsértővel szemben, akkor tulajdonképpen a törvény első haszna értelmében alkalmazza Isten igéjét. Mégpedig törvényesen, hiszen a világi felsőbb-ség hatalma Istentől van.

Úgy látom azonban, hogy Zászkaliczky Pál a világi felsőbb-ség jogát is relativizálja. A törvényesség fogalma mögött mindössze az „így-úgy hatalomra került politikai többség” (40) akaratát látja. Biblikus látásmód szerint azonban a világi hatalom mögött Isten akarata áll. Ha nem volna világi felsőbb-ség, nem lenne rend sem, éppen a bűn mindent átható és megrontó valósága miatt. Márpedig Isten nem anarchiát, hanem rendet akar a világban. Éppen ezért a keresztyénség nem lehet magától értetődően ellenzéke a világi hatalomnak. Arról nem is beszélve, hogy mivel a történelem folyamatosan változik, jelenleg éppen egy olyan rendszerben

Isten igéje kétféleképpen szól hozzánk: mint törvény és mint evangélium

ebben az esetben is Isten igéje érvényesül, mégpedig a törvény úgynevezett első haszna

a világi felsőbb-ség jogát is relativizálja.

* Ifj. Zászkaliczky Pál: Ki kardot fog. Alternatív szubjektív gondolatok a fegyverfogásról. *Keresztyén Igazság, Új folyam*, 2022. 3. sz. 38–43.

a keresztyénség *nem lehet magától értetődően ellenzéke a világi hatalomnak.*

élhetünk, amelyben nem „így-úgy”, puccs, forradalom, idegen megszállás, öröklés stb. révén, hanem szabad választások útján kerül hatalomra a politikai elit. Ebbe minden állampolgárnak – Zászkaliczky Pálnak is – van beleszólása, sőt

felelőssége. Továbbá az aktuális kormányzatot kritizálni, döntéseivel szemben akár nyilvánosan is ellenvéleményt kifejezni szintén minden állampolgárnak jogában áll. Ha a biblikus hátteret kikapcsolnánk, akkor is azt kellene mondanunk, hogy a történelem során nem volt olyan kor, amikor egy kormányzat annyira széles legitimitással került hatalomra, mint a képviseleti demokrácia idején. És ez akkor is igaz, ha egyik-másik ciklusban éppen nem a saját ízlésünk szerinti politikai erők kezében van a kormányzás felelőssége.

Másodjára a mindennapos gyakorlat oldaláról vizsgáljuk a kérdést. Az számomra is nyilvánvaló, hogy az erőszak alkalmazásától tartózkodnunk kell. Konfliktusaink rendezésére más utat kell találnunk, mint az erőfölény vagy a bosszú érvényesítése. A fentiek kapcsán azonban nem vonatkozik ez ilyen értelemben a széles legitimitással bíró világi felsőbbbségre. Amikor a felsőbbbség erőszakot alkalmaz, azt nem a vérszomja miatt, hanem az Isten által rárótt felelőssége nevében teszi.

Erre éppen a mai veszedelmes helyzet mutat rá; és itt már nem a teológiai alapoknál, hanem a mindennapi gyakorlatnál tartunk, még ha (egyelőre?) szerencsére csak feltételes módban is. Kérdezem Zászkaliczky Pált, hogy mit tegyen egy bármennyire is keresztyén elveket valló felsőbbbség például akkor, ha a déli határon felfegyverzett migránsok hatolnak be az ország területére, és számos hatósági felszólítást követően sem adják meg magukat, netán tüzet nyitnak a határt őrzőkre? A keresztyén meggyőződésű katonának ebben az esetben talán meg kellene adnia magát, és hagyni, hogy az ellenség – mert a felfegyverzett határsértő már ellenség! – beljebb jusson, és civilek életét veszélyeztesse? Vagy mit tegyen Zászkaliczky Pál szerint egy felelős vezető, ha – biztonságpolitikai elemzők szerint ez nem lehetetlen – a jelenlegi tragikus háború utolsó felvonásaként – mondjuk – egy ukrán alakulat felfegyverezve lépne át a határt? Ha ennek nem szegülne ellen a hazai haderő, az egyet jelentene a háborúba való belesodródással. Ennek kivédéséhez pedig adott esetben fegyveres fellépésre volna szükség. És mi történne, ha egy terroristát pusztán csendes szóval próbálnánk lebeszélni arról, hogy felrobbantsa például valamelyik erőművünket? Ezért kell a felelős kormányzatnak egy ilyen különösen fenyegető helyzetben fegyverben és készenlétben tartania az erőszakszervezetét.

Mélyen egyetértek azzal, hogy az atlanti világ erkölcsstelenül viselkedik akkor, amikor fegyverekkel látja el a különböző egymással harcoló államokat és milíciákat. Éppen ennek tragédiáját látjuk a szomszédos Ukrajnában. Nem elvekről, hanem pénzről van itt szó, ráadásul nem is választott vezetők, hanem a mögöttük álló pénzhatalmi érdekkörök cinizmusáról. Ezeknek az erejét pacifizmussal nem lehet megtörni, csak józan és felelős, szuverén politizálással.

Amíg a világban jelen van a bűn, addig szükséges a törvény első hasznának alkalmazása. Ebben pedig benne van a jogos és szükséges mértékű erőszak is. Ez is bűn? Lehet. De az sem

volna kisebb, ha a kellő erőszak alkalmazásának elmulasztásával káoszba engednénk süllyedni a világunkat. A törvénynek ez az alkalmazása nem az egyház felelőssége, hanem a világi felsőbbségé, amely viszont éppen úgy Isten eszéke az emberiség kormányzására, mint az egyház, amely az ígét hirdeti.

Végül figyeljünk egy etikai szála is: könnyű pacifistának lenni, miközben tudomásunk van arról, hogy a törvényes felsőbbség teszi a dolgát, ennek keretében pedig vannak olyan honfitársaink, akik arra készülnek, hogy adott esetben az életük veszélyeztetése árán is megvédjenek bennünket minden külső és belső veszedelemtől. (E sorok írásakor kezdődik meg az első határvadász alakulatok kiképzése, amelyeknek tagjai arra vállalkoznak, hogy az adott esetben fegyverrel is támadó migránsokat megállítják a határon.) A hazai haderőfejlesztés azokat is védelmezi, akik behunyt szemmel egy ideális, teljesen erőszakmentes világról álmodoznak. Ha nem védené őket egy felkészült honvédség, nem tehetnék meg ezt ilyen nyugodtan. Ez a körülmény pedig meglehetősen súlytalanná tesz mindenféle pacifizmust.

Keresztyén emberekként nem tehetünk mást, mint hogy a konfliktusainkat szeretettel és megbocsátással igyekszünk rendezni, és nem engedünk teret semmilyen erőszakos indulatnak. Így válunk sóvá és kovásszá, jó példát mutatva másoknak. Emellett azonban nem vehetjük félvállról Isten ígétét, annak egyes mondatait kiragadva és felnagyítva, és ezért igenis komolyan kell vennünk a bűn rontását feltáró és azt a mindennapokban fékező törvény erejét. Nem kell mindenkinek katonának menni. De aki erre a hivatásra adja a fejét, azt tiszteljük úgy, mint aki a káoszt renddel megzabolázó Isten akaratát hajtja végre a világban.

És persze imádkozunk szüntelenül azért, hogy a fentiek leginkább elméleti kérdéssé legyenek, és a gyűlölet helyett a megértés és a békesség töltse el minél több embertársunk szívét!

Ezeknek az erejét pacifizmussal nem lehet megtörni, csak józan és felelős, szuverén politizálással.

Ez a körülmény pedig meglehetősen súlytalanná tesz mindenféle pacifizmust.

Kérjük, ajánlja fel személyi jövedelemadója 1%-át lapunk kiadójának, az Ordass Lajos Alapítványnak, és erre a lehetőségre hívja fel családtagjai, ismerősei figyelmét is.
Adószámunk: 18141212-1-42

Summary

This issue begins with the Easter sermon of **Szabolcs Németh**, in which the joyful news of Easter is heard: with the resurrection of Jesus, he overcomes diminished faith, ideas and ideologies, defeats death and creates life for the man of sin. And when he enters the room to meet his disciples, he brings peace and proclaims peace to them. The peace that we need so much today and in every age.

Our *Studies* column deals with different problems this time, with issues in our Church and in public life. **József Tubán** writes about the topic of homosexuality and about the ideology in which it is embedded today. **Péter Garádi** asks about the various labelled theologies and evaluates them from the perspective of Scripture and our creed. **Judit Goór** writes on the crisis of European culture, with a special focus on pedagogy, Hungarian language and literature. These are valuable and thought-provoking writings for all of us!

In this issue we also have a book review by **Dorottya Isó** on a book on Christian marriage. Again, a topic that is very topical today.

Finally, author **József Tubán** reflects on a commentary (issue 2022/3) written about his previous article on the military (issues 2020/4 and 2021/1).

We wish our Readers a blessed Lenten silence, spiritual preparation and a blessed Easter celebration, where the truth of the Good News will once again come to us: Christ has conquered death, and therefore we have eternal life. We hope that we can help you celebrate Good Friday and Easter with our articles.

Zusammenfassung

Diese Ausgabe unserer Zeitschrift beginnt mit der Osterpredigt von **Szabolcs Németh**, in der die *frohe Botschaft von Ostern* zu hören ist: Die Auferstehung Jesu überwindet alle kleinen Glaubensrichtungen, Ideen und Ideologien, besiegt den Tod und schafft Leben für den sündigen Menschen. Und als er den Raum mit seinen Jüngern betritt, bringt er ihnen Frieden und verkündet ihnen Frieden. Den Frieden, den wir heute und in jeder Zeit so dringend brauchen.

Unsere Studien befassen sich diesmal mit solchen Problemen, die in unserer Kirche und auch im öffentlichen Leben heutzutage relevant sind. **József Tubán** schreibt über die *Homosexualität*, bzw. über die *ideologische Einbettung*, die sie heute erfährt. **Péter Garádi** fragt nach den verschiedenen *etikettierten Theologien* und bewertet sie aus der Perspektive der Heiligen Schrift sowie unserer Glaubensbekenntnisse. **Judit Goór** schreibt über die *Krise der europäischen Kultur*, mit besonderem Augenmerk auf die Pädagogik, die ungarische Sprache und die Literatur. All diese Studien sind wertvolle und zum Nachdenken anregende Schriften für uns alle!

In dieser Ausgabe bringen wir auch eine Buchbesprechung von **Dorottya Isó** über *ein Buch von der christlichen Ehe*. Wiederum ein Thema, das heute sehr aktuell ist.

Schließlich reflektiert der Autor über **József Tubán's** *Kommentar zum Militärdienst* (Ausgaben 2020/4 und 2021/1) (Ausgabe 2022/3).

Wir wünschen unseren Lesern eine gesegnete Fastenzeit, eine geistige Vorbereitung und ein gesegnetes Osterfest, bei dem uns die Wahrheit der Frohen Botschaft erneut begegnet: Christus hat den Tod besiegt, und deshalb haben wir ewiges Leben. Wir hoffen, dass wir Ihnen in dieser Zeit mit unserer Zeitschrift helfen können, Karfreitag und Ostern zu feiern.

E számunk szerzői

Garádi Péter halászati szakmérnök, EBBE-
elnök – Ábrahámhegy

Goór Judit ny. magyartanár – Tata

Isó Dorottya lelkész – Veszprém

Németh Szabolcs lelkész – Mencshely

Tubán József lelkész – Csorna

Szeretettel ajánljuk Olvasóink figyelmébe alábbi kiadványainkat:

Ordass L.:	Nem tudok imádkozni	700,-
Ordass L.:	Akikkel az Úton találkoztam	500,-
Ordass L.:	Gondolatok a Filemon levél olvasása közben	100,-
Ordass L.:	Útravaló	2500,-
Ordass L.:	A keresztfa tövében (új kiadás)	1100,-
Ordass L.:	Naplóm	4900,-
Giertz Bo-Ordass:	Hitből élünk	600,-
Terray L.:	Nem tehetett mást (Ordass püspök életútja - új kiadás)	1100,-
Scholz L.:	Tisztítsd meg szívedet!	250,-
Scholz L.:	Két sugárzó igazgyöngy (írásmagyarázat)	300,-
Scholz L.:	Elveszett és megtaláltatott (a tékozló fiúról)	150,-
Sólyom J.:	Hiszem-tudom (bevezetés az egyház tanításába)	400,-
Boleratzky L.:	Aki mindvégig állhatatos maradt	600,-
Virág J.:	Dr. Luther Márton önmagáról (6. kiadás)	1400,-
Botta M.:	14 vigasztaló kép	250,-
Botta I.:	Dévai Mátyás, a magyar Luther	200,-
Jung E.:	Hogyan vezessem a vasárnapi iskolát	450,-
Maróthy J.:	Szegények szíve (novellák)	700,-
Rózse I.:	A halál árnyékának völgyében	500,-
Boleratzky L.:	Evangélikus egyházjog (I-II. kötet)	1700,-
Kaj Munk:	Három dráma	600,-
Böröcz S.:	Kiáltás a mélyből (egy lelkész élete a Gulágon)	1400,-
Ittzész J.:	Az evangélium hullámhosszán (meditációk)	500,-
Kapi B.:	Isten hárfása (Gerhardt Pál életregénye)	1400,-
Gémes István:	Fellebbentett fátyol (igehirdetések)	1250,-
Gémes István:	... „saját kezemmel írom: Pál”	1400,-
Joób Olivér:	Ünnep – hetven áhítat egy évre	1400,-
Joób Olivér:	Válasz	1600,-
Joób Olivér:	Élőszó. Hol és hogyan prédikáltam?	3000,-
Joób Olivér:	Közösség. Írások, előadások, énekkordítások	3000,-
Hallgrímur Pétursson:	Passió-énekek	1900,-
Fónyad Pál István (szerk.):	Elég néked az én kegyelmem, Fónyad (Fuchs) Pál élete és munkássága	2000,-

A keresztyén igazság egy szám ára 880 Ft, az éves előfizetés 3500 Ft, külföldre 7000 Ft.

Folyóiratunk megrendelhető: Ordass Lajos Alapítvány, 1171 Budapest, Lenkeház u. 7.

Bankszámlaszám: 10700732-49912407-51100005

Alapítványunk kiadványait megvásárolhatja vagy postai szállítással megrendelheti a Huszár Gál könyvesboltban (1054 Budapest, Deák tér 4.). Telefon: 20 314 2632 (egyházi flottás), honlap: huszargal.hu

Tartalmi összesítő

E számunk **Németh Szabolcs** húsvéti igehirdetésével indul, melyben megszólal *húsvét örömhíre*: Jézus feltámadásával legyőz minden kishitűséget, elképzelést, ideológiát, legyőzi a halált, és életet teremt a bűnös ember számára. Amikor pedig belép tanítványai közé a szobába, békességet hoz, és békességet hirdet nekik. Azt a békességet, melyre oly nagy szükségünk van ma is és minden korban.

Tanulmányaink ez alkalommal különböző problémákkal foglalkoznak, egyházunkban és a közéletben jelenlévő kérdéseket feszegetnek. **Tubán József** írása a *homoszexualitásról* szól, illetve arról az *ideológiáról*, amelybe ágyazva ez a téma ma aktuális. **Garádi Péter** a különböző *címkezett teológiák* felől kérdez és a Szentírás, valamint hitvallásaink szemszögéből értékeli azokat. **Goór Judit** pedig az *európai kultúra válságáról* ír, elsősorban a pedagógia, a magyar nyelv és irodalom témáját kiemelve. Mindannyiunk számára értékes és elgondolkodtató írások ezek!

E számunkban olvashatnak még Olvasóink egy könyvismertetést, melyet **Isó Dorottya** írt egy *keresztény házasságról szóló könyvről*. Ismét egy olyan téma, mely ma rendkívül aktuális.

Végül **Tubán József** katonaságról szóló *írására* (Keresztyén Igazság 2020/4. és 2021/1. számok) *írt hozzászólásra* (Keresztyén Igazság 2022/3. szám) reflektál a szerző.

Áldott böjti csendességet, lelki készülődést kívánunk Olvasóinknak, és áldott húsvét-ünnepet, melyen újra átjár minket az örömhír igazsága: Krisztus győzött a halál felett, ezért nekünk örök életünk van. Reméljük, hogy ebben az időszakban újságunkkal is segíteni tudjuk nagypéntek és húsvét örömét.